

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM
DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**HÂLİD B. VELÎD'İN İSLAM FETİHLERİNDEKİ
ROLÜ VE KOMUTANLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Adem TUTAR

HAZIRLAYAN
Zafer ÖNDER

ELAZIĞ-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

HÂLİD B. VELÎD'İN İSLAM FETİHLERİNDEKİ
ROLÜ VE KOMUTANLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Adem TUTAR

HAZIRLAYAN
Zafer ÖNDER

Jürimiz, ...tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu Yüksek Lisans Tezini başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

- 1.
- 2.
- 3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hâlid b. Velîd'in İslam Fetihlerindeki Rolü ve Komutanlığı

Zafer ÖNDER

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslam Tarihi Bilim Dalı

ELAZIĞ – 2018, Sayfa: VIII+49

Biz bu çalışmamızda İslam Tarihi'nde "Allah'ın Kılıcı" ünvanı ile meşhur olan Hâlid b. Velîd'in hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgi vermeye çalıştık. Yine bu çalışmamızda Hâlid b. Velîd'in İslam fetihlerindeki aktif rolüne çok ayrıntıya girmeden değindik. Ayrıca Hâlid b. Velîd' in Müslüman olmadan önceki hayatıyla Müslüman olduktan sonraki hayatını kıyaslayarak onun sahâbe neslinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermeye çalıştık. Hâlid b. Velîd'in bir komutan olarak askerî alandaki başarılarının ne derece olduğunu öğrenmek için savaşlardaki taktiklerine bakarak harp tarihi açısından nasıl yöntemler denediğini anlatmaya çalıştık. Bunlara ilaveten, çok tartışılan başkumandanlığından azledilme hususunun sebeplerini, araştırmacı bir bakış açısı ile ele alarak konu ile alakalı başta birinci elden kaynaklar olmak üzere tetkik eserler ışığında konu ile ilgili bilgi vermeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Komutan, Hâlid b. Velîd, İslam Fetihleri, Komutanlık, Allah'ın Kılıcı

ABSTRACT**Master Thesis****The Role And Command of Haldı b. Velid In Islamic Fetish****Zafer ÖNDER****The Universty of Firat****The Institute of Social Sciences****Islamic History and Arts Main Field of Study****Islamic History Field****ELAZIĞ – 2018, Page;VIII+49**

In this work, we are aware of the history of Islam as " *Glaive of God* " In Walid we tried to make information about his life and personality. Again in this study, It is worth noting that Walid's active role in the Islamic conquest was very much technological. In addition, Khalid b. We have tried to show how important it is in the generation of the Sahab by comparing Walid's previous life with the Muslim to his later Muslim life. Again, Khalid b. As a commander, we tried to explain how he tried methods in terms of the history of war by looking at the tactics of the wars in order to find out the degree of success in the military field. In addition to this, we have tried to explain the reasons of dismissal from the most discussed Commander-in-Chief, from a researcher point of view, and to give information about the subject in the light of research works, especially the first-hand sources related to the subject.

Keywords: Commander, Khâlid b. Walid, sword, Glaive of God, Islamic Fetish

KISALTMALAR

- Age.** : Adı geçen eser
Agm. : Adı geçen makale
b. : İbn, Bin
Bkz. : Bakınız
Bsk. : Baskı
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
Der. : Dergi
DİA : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Fak. : Fakülte
F. Ü. : Fırat Üniversitesi
H. : Hicri
Haz. : Hazırlayan
Hz.. : Hazret, Hazretleri
İlh. : İlahiyat
Mad. : Maddesi
Neşr. : Neşreden, Neşriyat
Ö. : Ölümü
R.a. : Radiyallahu anh
S. : Sayı
s. : Sayfa
s.a.s. : Sallallahu Aleyhi Vesellem
terc. : Tercüme eden
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : Ve benzeri
Yay. : Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖN SÖZ	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HÂLİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLUŞUNA KADAR HAYATI.....	2
1.1. Mahzûm oğulları	2
1.2. Doğumu.....	4
1.3. Gençliği.....	6
1.4. Uhud Savaşı'nda Hâlid b. Velîd	7
1.5. Hudeybiye'de Hâlid b. Velîd	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. HÂLİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLUŞU VE HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ FALİYETLERİ.....	11
2.1. Müslüman Oluşu	11
2.2. Mu'te' de Hâlid b. Velîd	12
2.3. Mekke'nin fethinde Hâlid b. Velîd	13
2.4. Huneyn ve Taif'te Hâlid b. Velîd.....	14
2.5. Hâlid b. Velîd ve İrtidat Savaşları.....	16
2.6. Zü'l-Kassa Savaşı	16
2.7. Büzâha Savaşı	17
2.8. Butâh Savaşı.....	18
2.9. Akriba Savaşı	18
2.10. Hâlid b. Velîd'in Irak ve Suriye Fetihleri	20
2.10.1. Basra Körfezi'nden Hire'ye Kadar Olan Fetihler	20
2.10.2. Ecnâdeyn Savaşı.....	21
2.10.3. Fihl Savaşı	23
2.10.4. Dimeşk(Şam)'ın fethi	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ORDU YÖNETİMİ	27
3.1. Kıyâde (Ordu yönetimi) Kelimesinin Lugat ve İstılah Anlamı	27
3.2. Ordu Yöneticisinin Gerekliği	27
3.3. Komutan ve Komutanın Özellikleri	28
3.3.1. Müslüman Olması	28
3.3.2. Savaş Tecrübesi	29
3.3.3. Cesaret	30
3.3.4. Tayin Edilmişlik	31
3.4. Hâlid b. Veîd'in Komutan Olarak Özellikleri	31
3.4.1. Kuvvetli Şahsiyeti	32
3.4.2. Cesareti	32
3.4.3. Bedeni Kabiliyetleri	34
3.4.4. Doğru ve Çabuk Karar Vermesi	34
3.4.5. İnsiyatif Alması	35
3.4.6. İleri Görüşlü Olması	36
3.4.7. Genel Anlamda Askeri Açıdan Bilgi ve Tatbiki	37
3.5. Başkomutanlıktan Azli	39
3.6. Vefatı	41
SONUÇ	44
BİBLİYOGRAFYA	46
EKLER	49
ÖZ GEÇMİŞ	50

ÖN SÖZ

Bu çalışma Hz. Peygamber'in (s.a.s) Seyfullah (Allah'ın Kılıcı) diye taltif ettiği, hakkında "Ne güzel kul" diye buyurduğu İslam Tarihi'nin ünlü komutanlarından Hâlid b. Velid' in hayatını ve İslam Fetihlerindeki rolünü ele almaktadır.

İslam ve dünya tarihinde kazandığı meydan savaşları sonucunda büyük bir şöhrete ulaşmış olan Hâlid b. Velid'in Müslüman olmadan önceki hayatıyla Müslüman olduktan sonraki hayatındaki değişikliği irdeledik. Yine bir asker olarak komutanlık kâbiliyetlerini savaş örnekleriyle anlattık.

Birinci bölümde eskiye giderek kahramanımızın kabilesi hakkında bilgi verip nasıl bir ailede yetiştirildiğine baktık. Ayrıca Hâlid b. Velid'in doğum tarihini tespit etmeye çalışarak gençlik yıllarını nasıl geçirdiğine baktık. Müslüman olmadan önce müşrikler safında yer alarak katılmış olduğu Uhud Savaşı'ndaki aktif rolüne değindik. Yine Hâlid b. Velid'in Müslüman oluşu, Hz. Peygamber'in O'nu nasıl karşılaması, hakkında neler söylediğini anlattık. Artık Müslüman safında bir asker olan Hâlid b. Velid'in bu kez İslam düşmanlarına karşı gerek Mu'te'de gerek Mekke'nin fethinde yapmış olduğu hizmetlere değindik.

İkinci bölümde Hâlid b. Velid'in Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir dönemlerindeki faaliyetlerini ele aldık. Ama önce halife Hz. Ebû Bekir dönemindeki irtidat hadiseleri ve yalancı peygamberlerle mücadelede nasıl bir rol üstlendiğini gördük. Yine Hâlid b. Velid'in Irak ve Suriye fetihlerindeki başarılı fetih hareketlerini gördük.

Üçüncü bölümde ise konuyu başka bir tarafa çekerek genel anlamda 'Ordu Yönetimi' 'Komutan ve Komutanın Özellikleri'ni tarif ettik. Özel olarak ise Hâlid b. Velid'in bir komutan olarak özelliklerini maddelerle açıkladık. Ayrıca İslam Tarihi'nde çok tartışılan Hz. Ömer'in Hâlid b. Velid'i başkomutanlıktan azledişini ve sebeplerini etraflıca araştırıp anlatmaya çalıştık. Son olarak ise vefatını anlatarak araştırmamızı sonlandırdık.

Araştırmamda bana destek olan ve benden hiçbir şekilde yardımını esirgemeyen çok saygıdeğer danışmanım Sn. Prof. Dr. Adem TUTAR hocama teşekkürü bir borç biliyorum.

GİRİŞ

Araştırmanın konusunu İslam tarihinde büyük şöhrete ulaşmış kumandan sahabî olan Hâlid b. Velid'in hayatını dikkate alarak oluşturduk. Yine İslam Tarihi açısından Hâlid b. Velid'in İslam Fetihlerindeki rolünü ele almaktadır. Başka bir açıdan dünya harp tarihi açısından oldukça önemli olan komutan ve komutanın özellikleri hususunda tarihe geçecek taktiksel hamlelerini savaşlardaki örneklerle anlatarak kendisinden sonra gelen asker ve komutanlara ilham kaynağı olması açısından önemli bulduk. Çalışmamızın amacı bir İslam Tarihi araştırmacısı olarak Hâlid b. Velid'i merkeze alarak ilk dönem kaynaklarına ulaşmaktır. Böylelikle İlk dönem İslam Tarihi kaynaklarını görmeye çalışmaktır. Yine ömrü at sırtında savaş meydanlarında geçen Hâlid b. Velid'in meğâzî eserlerindeki isminin sık sık geçmesinden dolayı eski kaynak olan Vâkıdî'nin Megâzî eserini etraflıca görmektir. İlk dönem kaynaklarından İbn Hişam'ın es- Siretü'n- Nebeviyye, İbn Esir, İbn Kesir, Taberî'den faydalandık. Ayrıca bir İslam Fütûhat önderi olan Hâlid b. Velid'i incelerken Belâzurî, Hâlife b. Hayyât gibi fütûhat kitaplarına başvurmuş olduk. Yine hadis ilminde mevcut Buhârî'nin Megâzî'sinden ve usûl ve yöntem açısından sık sık başvurduğumuz Mustafa Fayda'nın kitabı "'Allah' ın Kılıcı Hâlid b. Velid'" Adlı eserinden istifade etmiş olduk. Araştırmamızın kapsamı ise İslam Tarihi'nde Hâlid b. Velid ile alakalı her hangi bir bilgi varsa ona ulaşmaya çalıştık. Konuyu fazla ihtilaflara girmeden ve uzatmadan kısa önemli bilgileri vererek eserimize aktarmaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HÂLİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLUŞUNA KADAR HAYATI

1.1. Mahzûm oğulları

Hâlid b. Velîd, Kureyş kabilesinin on kolundan birisini teşkil eden Mahzûm oğullarına mensuptur. Bu kabile Hz Peygamber'in risâletle görevlendirilişi esnasında, Mekke'de önemli bir mevki işgal ediyordu. Mahzûm oğulları Kâbe ile alakalı hizmetlerden Kubbe ve E'inne vazifelerini yerine getiriyordu.¹ Aynı zamanda Mahzûm oğulları diğer Kureyş kabileleri gibi ticaretle meşgul oluyorlardı.²

Kureyşliler Kabe'yi yeniden bina etmeyi kararlaştırmışlardı. Ama bu yeniden inşa için öncelikle eskisinin yıkılması gerekiyordu. Bu yıkımı gerçekleştirecek; daha doğrusu ilk adımı atacak kabile çok önemli idi. Hepsi bu işi yapmaktan çekiniyordu. Bunun üzerine Hâlid'in babası Velîd b. Muğire yıkım işine kendisinin başlayacağını ilan edip eline kazmayı aldı. *"Ey Allah'ım! Burası korkulacak yer değildir. Allah'ım! Biz ancak iyilik ve hayır istiyoruz."* Deyip Kabe'nin duvarına çıktı; Sonra Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe ile Yemen köşesi arasında yer alan ve Mahzûm oğullarına düşen kısımdan biraz yıktı. Kureyşliler yıkma işine hemen başlamayıp bir gece beklediler. Ve *" bekliyelim, Velid'in başına bir şey gelirse yıkmayız ve Kâbeyi tekrar eski haline getiririz. Onun başına bir şey gelmezse Allah yaptığımız işi kabul etmiş demektir. O zaman yıkarız "* dediler. Ertesi gün Velid sapasağlam kalkıp Kâbe'ye gidip yıkma işine devam etti. Bu defa Kureyşliler de onunla birlikte Kabe'nin duvarlarını tamir için yıkmaya başladılar.³

---

¹ *Kubbe: Savaş zamanında bir çadırın kurulması ve Kureyşliler'in orduyu techiz için getirdikleri savaş malzemelerini ve paraları burada toplama vazifesi. E'inne: Silah techizatını ve savaşta kullanılacak hayvanları tedârik etme vazifesi.* Mustafa, Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, İfav Yayınları, İstanbul, 2013, s.26; Sabri, Hizmetli, *İslam Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1991, s. 53.

² Fayda, M. "Hâlid b. Velid" TDV, XV, 1997, s.189.

³ İbn Hişam, *es- Sîretü'n-Nebeviyye*, trc. Hasan Ege, Kahraman yayınları, İstanbul, 1985, I, s. 260; Kapar, M. Ali. "Mahzûm (Benî Mahzûm)" TDV Yayınları, Ankara, 2003, c. XXVII, s .402.

Kâbe'nin yeniden bina edilişi devam ederken, Hacer-i Esved'in⁴ bulunduğu hizaya gelindiğinde, Kureyş boyları arasında, mukaddes taşın kimin tarafından yerine konulacağı hususunda anlaşmazlık çıktı; her kabile, bu taşı yerine koyma şerefine nail olmak istiyordu. Bu anlaşmazlık o kadar büyüdü ki sonunda kavga çıkmış; iş kılıç çekmeye dayanmıştı. Kan döküleceğini gören Kureyş'in saygın kişisi Ebû Ümeyye b. Muğîre, şöyle bir teklifte bulundu: Şu mescidin⁵ kapısından ilk giren kimseyi hakem kılınız ki onun hakkında aranızda hüküm versin. Onlar da bunu yaptılar. Onların yanına ilk giren Hz. Muhammed (s.a.s) oldu. O'nu gördükleri zaman sevindiler ve dediler ki: O, Muhammedü'l Emîn'dir. O'nu çağırdılar ve meseleyi arz ettiler. Hz Muhammed (s.a.s) dedi ki: Bana bir örtü getiriniz dedi, örtü kendisine getirilince Hacerü'l Esved'i aldı ve duvarın üzerine koydu. Sonra dedi ki: Her kabileden bir kişi bu örtünün bir ucundan tutsun. Mahzûm oğulları adına cübbenin bir ucundan tutan, Hâlid b. Velîd'in amcası Ebû Huzeyfe b. Muğîre idi.⁶ Sonra onu hep birlikte kaldırıp yerine koyun. Onlarda bunu yaptılar. Nihayet onu yerine koydukları zaman Hz. Muhammed son olarak eliyle düzelterek Hacerü'l Esved'i yerine yerleştirdi.⁷

Mahzûm oğulları, İslâm'a ve Hz Peygamber'e düşmanlığı ile meşhur olan bir kabile olması; aynı zamanda Ebû Cehil'in de bu kabileden olması bu kabileyi menfi manada meşhur etmiştir. Ebû Cehil, Velîd b. Muğîre'nin kardeşi, Hâlid b. Velîd'in en meşhur amcalarından Hişam b. Muğîre'nin oğludur. Hişam'ın yedi çocuğundan birisi olan Ebû Cehil'in⁸ asıl adı Amr b. Hişam'dır. Künyesi Ebu'l Hakem olan bu İslâm düşmanına Ebû Cehil künyesini takan Hz. Peygamberdir.⁹

⁴ "Arapça'da 'siyah taş' anlamına gelir. 30 cm. çapında ve yumurta biçimindeki bu taş, cennetten indirildiği Nuh tufanında Ebû Kubey's dağında korunduğu rivayetleri vardır. Hz. İbrahim' in Kabe' yi inşaası esnasında oradan getirildiği ve Kabe duvarına tavafin başlangıç noktasını belirlemek için koyduğu taştır." Ögüt, Salim, "Hacerü'l Esved" TDV, XIV, 1996, s. 433.

⁵ O, Benî Şeybe kapısıdır. Ona cahiliyyede Benî Abd-i Şems kapısı denilirdi. Şimdi ise ona Bâbusselâm (Selam kapısı) denilir. İbn Hişâm, es- Sîretü'n- Nebeviyye, c. I, s. 262.

⁶ Kapar, M. Ali. "Mahzûm (Benî Mahzûm)" TDV, XXVII, 2003, s.403.

⁷ İbn, Hişam, es-Sîretü'n- Nebeviyye, I, s. 262.

⁸ Kapar, M. Ali. "Mahzûm (Benî Mahzûm)" TDV, XXVII, 1994, s.403; Fayda, Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid, s.36.

⁹ Kapar, M. Ali. "Ebû Cehil" TDV, X, 1994, s.117.

1.2. Doğumu

Benî Mahzûm kabilesinden Velîd ile Benî Hilal'den Lübâbe'den dünyaya gelen Hâlid b. Velîd'in nesebi şöyleydi: Hâlid b. Velîd b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Murre b. Ka'b b. Lüeyy b. Gâlib b. Fihri (Kureyş) b. Mâlik; Hâlid'in şeceresinden anlaşıldığına göre onun beşinci göbekten dedesi Mahzûm'a atfen bu isim vermiştir. Yedinci göbekten dedesi Murre ile de nesebi Hz. Peygamber'in nesebi ile birleşmektedir.¹⁰ Ayrıca annesi el- Hâris b. Harb'in kızı küçük Lübâbe el- Hilâliye' dir. Abbas b. Abdulmuttalip' in eşi, büyük Lübâbe'nin kız kardeşidir.¹¹ Her ikisi de el- Hâris' in kızı, Resûlullah'ın eşi Meymûne' nin kız kardeşidir.¹²

Hâlid b. Velîd'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Yaşının tespiti konusunda Mustafa Fayda şu şekilde bir yol izlemiştir: Hâlid b. Velîd'in doğum tarihini tespit etmemize yardım edecek bazı bilgilere sahip bulunuyoruz. Bunlar içerisinde onun Hz. Ömer ile yaşıt olduğu meselesi üzerinde durulması gereken ilk husustur. Ashâb neslinin Kureyşli bu iki büyük şahsiyeti çocukluk ve gençliklerinde çok yakın iki arkadaştı. Aralarında ki yakınlık ve arkadaşlık hem kabilelerinden hem de ailelerinden ileri geliyordu. Hâlid b. Velîd'in kabilesi Mahzûm ile Hz. Ömer'in kabilesi Adiyy, Kureyş içerisinde aynı ittifakın, Ahlaf'ın üyesi idi. Diğer taraftan Hz. Ömer' in annesi Hanteme bnt. Hasi b. Mugîre, Hâlid b. Velîd' in amcasının kızı idi; bir başka ifade ile Hâlid b. Velîd' in amcası Hz. Ömer'in anne tarafından dedesi idi. Cahiliye çağında bilhassa panayırlarda çok yaygın bir şekilde güreş müsâbakaları yapılırdı. Hz. Ömer'de Ukaz panayırında ki güreşleriyle meşhurdu. Hz. Ömer ile Halid bir gün karşı karşıya geldiler. Bu güreşte Ömer mağlup oldu ve üstelik bacağı kırıldı. Ancak bu haber ile biz Hâlid b. Velîd' in doğum tarihini kolayca tespit edememekteyiz. Çünkü Hz. Ömer'in doğum tarihi ve yaşı ihtilaflıdır. Tespitlere göre Hz. Ömer şehit edildiğinde altmış üç yaşında olduğu ayrıca bazı muahhar kaynaklarda Hâlid b. Velîd'in h. 21 yılında vefat ettiğinde altmış yaşında olduğu zikredilmektedir. Yine Halife b. Hayyat'ın eserinde: “ Hz. Ömer öldüğünde elli iki yaşındaydı. Suheyl onun namazını Hz. Peygamber' in mezarı ile minberi arasında kaldırdı.” Rivayeti yer almaktadır.

¹⁰ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.81.

¹¹ Kapar, M. Ali. "Mahzûm (Benî Mahzûm)" DİA, XXVII, Ankara, 1994, s.403.

¹² İbn Sa'd, *et- Tabakâtü'l- Kübra*, terc: Mehmet Vehbi Şahinalp, Siyer Yayınları, İstanbul, 2015, c. V, s. 27; İbn Hacer el- Askalâni, *el- İisabe fi temyîzi's- Sahâbe*, (Trc; Naim Erdoğan), İz Yayıncılık, İstanbul, 2009, II, s. 29.

“Buna göre Halid b. Velid’in hicretten dokuz yıl önce doğduğunu, Hz. Peygamber’e vahiy geldiğinde yirmi yedi, Hz. Peygamber’in hicreti esnasında otuz dokuz, Müslüman olduğunda ise kırk yedi yaşında olduğunu hayatının son on dört yılını Müslüman olarak yaşadığını söyleyebiliriz. Bu tarihlerin kesin olmadığını; ayrıca birkaç yaş daha küçük olabileceğini de düşünebiliriz.”¹³

Doğumundan sonra Hâlid b. Velîd iyi bir iklimde yetişmek üzere, çöldeki bir ailenin yanına verildi.¹⁴ Hayatı boyunca muhafaza edeceği sağlam ve kuvvetli bir bünyeye orada sahip oldu. Ayrıca küçüklüğünden itibaren çölü sevmeye başladı. 5-6 yaşlarına gelince ailesinin yanına Mekke’ye döndü.¹⁵

Kureyş’in askeri ve bilhassa süvari birliklerinin sevk ve idaresini üstlenmiş olan Mahzûm oğulları¹⁶ çocuklarını yetiştirirken, onların at ve develerine binmelerine ve bu hayvanların yetiştirilmesine, savaş için gerekli olan diğer hususlara, itina gösterirlerdi.

Hâlid b. Velîd, bu anlayışla yetiştirilirken ata binmeyi, ok atmayı, mızrak, kalkan ve kılıç kullanmayı öğrendi.¹⁷ Ayrıca kültür olarak Hâlid b. Velîd’in yetişme çağında okuma yazma öğrendiğini kuvvetle tahmin edebiliriz. Bu tahmînin kaynağı Hz. Peygamber’in kâtiplerinin adları sıralanırken Hâlid b. Velîd’in isminin de onlar arasında yer aldığı görüyoruz.¹⁸ Bu hususta Mustafa Fayda her ne kadar Hâlid b. Velîd’in vahiy kâtipliğini zikretse de bizim başvurduğumuz kaynaklarda ismi geçmemektedir.¹⁹ Hâlid b. Velîd’in vahiy katipliği yaptığı rivayetine akli yaklaşıldığında ise Halid b. Velîd’in Müslüman olduktan sonraki hayatı daha çok seriye ve seferde geçtiği için vahiy katipliği yapması pek düşünülmemektedir. Yine Hâlid b. Velîd’in: ‘*Allah yolunda*

¹³ Fayda, *Allah’ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.84.

¹⁴ *Araplar, özellikle de Mekkeliler çocukları dünyaya geldiğinde Mekke’nin havası sıcak ve baskın olduğundan çocuklarını daha serin ve havadar olan çöl hayatını benimsemiş olan kişilerin yanına verirlerdi. Burada serin hava ve doğal yaşam çocukları zihinsel ve fiziksel açıdan geliştiriyordu. Bkz. İbn, Hişam, es-Sîretü’n- Nebeviyye, I, s. 219; Çubukçu, Asri, ”Halîme” TDV, XV, 1997, s.338.*

¹⁵ Fayda, *Allah’ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.85.

¹⁶ İbn, Hişam, es-Sîretü’n- Nebeviyye, I, s. 259; Kapar, M. Ali. ”Mahzûm (Benî Mahzûm)” TDV, XXVII, 2006, s.403; Hizmetli, İslam Tarihi, 1991, s. 53.

¹⁷ Fayda, *Allah’ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.85.

¹⁸ Fayda, *Allah’ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.88.

¹⁹ Bkz. Halife b. Hayyât, Târih-i Halife b. Hayyat, (Trc. Abdulhalik Bakır), Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 2001, s. 83; Mertoğlu, S, ”Vahiy Kâtibi” TDV, XLII, 2012, s.447-449; Bkz. Elçin, M, ‘‘Vahiy Katipliği ve Hz. Peygamber’in Vahiy Katipleri’’ (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) Ankara Üniversitesi, Ankara, 1999, s. 81; İbn Sa’d, *et-Tabakât*, c. V, s.40.

cihad etmek, çoğu kere beni Kur'an okuma taliminden alıkoydu. Sözü vahiy katipliği yapmış olma ihtimalini zayıflatmış olsada edebi zevki son derece gelişmiş olan babası Velîd b. Muğîre'nin kültürü ve zenginliğinin bu imkanı Hâlid b. Velîd'e sağlaması kuvvetle muhtemeldir.²⁰

1.3.Gençliği

Serveti ve bahçeleriyle çok zengin bir babanın oğlu olan Halid b. Velîd' in hayatını devam ettirmek için bir mesleğe, vaktini harcayacağı bir işe ihtiyacı yoktu. O, vaktinin büyük kısmını savaşa hazırlanmakla, ata binmek ve avcılıkla geçiriyordu. Nitekim kaynaklarda, onun mesleğine dair askerliği dışında bir haber bulunmamaktadır. Bu arada büyük bir sermayeye sahip olan babasının ticareti için, diğer Kureyşli zenginler ve onların çocukları gibi, Halid b. Velid de bir çok defa Suriye, Irak, Medain, Mısır ve Yemen'e gidiyor. Böylece Çeşitli bölgeleri ve insanlarını yakından tanımış oluyordu.²¹

Hâlid b. Velîd'in savaş esnasında karşılaşabileceği zorluklara, çöl hayatının sıkıntılına dayanabilecek şekilde, kendisini yetiştirmeye ve geliştirmeye çalıştığını görmekteyiz. Bunun bariz sonucunu da Müslüman olduktan sonraki hayatında çöl yemeklerini tanıma ve yeme hususundaki meşhur hadis-i şerif'ten anlamaktayız: Abdullah b. Abbas'ın haber verdiği göre, Hâlid b Velîd şunları anlatmıştır: Kendisi, Hz. Peygamber ile birlikte Hz. Peygamber'in hanımı Meymûne'nin yanına girdi. Meymûne, Hâlid b. Velîd'in öz teyzesidir.²² Orada kızartılmış bir keler (kertenkele) vardı. Meymûne keleri Hz. Peygambere ikram etti. Hz. Peygamber ikram edilenin keler olduğunu anlayınca onu geri çevirdi. Bunun üzerine Hâlid b. Velîd: *Keler haram mıdır? Yâ Rasûlallah* diye sorunca Hz. Peygamber: *Hayır, ancak o benim kavmimin toprağında bulunmaz; ben de ondan tiksindiğimi hissederim,* diye cevap verdi. Hâlid b. Velîd, keleri önüne aldı ve Hz. Peygamber bakarken onu yedi; Hz. Peygamber tarafından da menedilmedi.²³

²⁰Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.88.

²¹Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.86.

²² Kandemir, M. Yaşar, "Meymûne" TDV, XXIX, 2004, s. 506.

²³İbn Kayyum, *el-Cevziyye, Zâdu'l Meâd*, (trc.Mehmet Erdoğan) İklim Yayınları, İstanbul, 1990, V, s. 59.

Halid b. Velid arkadaşları ve kardeşleriyle ata biner, ava çıkar; Mekke'deki günlerini ise şiir okumak, ensab bilgisi öğrenmek, içki içmek ve eğlenmekle geçirirdi. Arkadaşları arasında Hz. Ömer, Amr b. As, Ebu Cehil ve onun oğlu İkrime sayılabilir. Bunlar arasında amcası oğlu Ebu Cehil ile Amr'ın onun hayatında mühim yerleri vardı.²⁴

Halid b. Velid İslam dinine karşı, bu dinin peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s)'e ve ona inanan müminlere karşı nefrette tıpkı babası, kabilesi ve Kureyş'in ileri gelenleri gibi düşünüyor, ona göre hareket ediyordu. O, İslam davetini, cahiliye çağının âdet ve geleneklerini yıkan, kabile gurur ve asabiyetini ortadan kaldıran tehlikeli bir hareket olarak kabul eden Kureyşli gençler arasında yer alıyordu.²⁵

Hicretten on dokuz ay sonra 17 Ramazan 2/13 Mart 624 tarihinde yapılan Bedir gazvesine²⁶ Hâlid b. Velîd'in katılıp katılmadığı kesin değildir. Ancak İbn Sa'd, onun Kureyş ordusu içersinde olduğunu ifade ettikten sonra; Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katıldığını aktarmaktadır.²⁷ Mahzûm kabilesinden Ebû Cehil'in katıldığı ve Kureyş ordusunda kumandanlık görevi yüklenmiş olduğu bilgisi²⁸ dikkate alınarak, Hâlid b. Velîd'in Bedir'de çok aktif bir rol oynamasa bile sıradan bir Kureyşli gibi savaştığı kabul edilebilir.²⁹

1.4. Uhud Savaşı' nda Hâlid b. Velîd

Hâlid b. Velîd'in iştirak ettiği ve mühim bir rol oynadığı ilk savaş Uhud savaşıdır. Bedir'de çok ağır bir mağlubiyet yaşayan Kureyşliler³⁰ intikam hırsı ile Mekke' nin lideri Ebu Sufyan' a savaş hazırlıklarına hemen başlaması için baskı yapıyorlardı. Bedir savaşına sebep olan Ebu Sufyan başkanlığındaki kervan malları Daru'n- Nedve' de muhafaza ediliyordu. Bedir hezimetinden sonra bu malları

²⁴ Fayda, M. "Hâlid b. Velid" TDV, XV, 1997, s.190.

²⁵ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.89.

²⁶ Vakidî, Kitabu'l - Megâzi, trc. Musa K. Yılmaz , İlk harf yayınları, İstanbul, 2014, I, s. 49; Halife b. Hayyat, târihi, s. 125.

²⁷ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.29

²⁸ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, I. s. 86; İbn Hişam, *Sîretü'n- Nebeviyye*, II, s.118.

²⁹ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velid*, s.90.

³⁰ Fayda, M. "Hâlid b. Velid" TDV, V, 1992, s.326.

Müslümanlara karşı yapılacak intikam savaşında sermaye olarak kullanılması kararlaştırılmış ve Ebu Sufyan'ın emrine verilmişti.³¹

Hicretin üçüncü yılı Şevval ayında 25 Mart 625 cumartesi günü cereyan eden savaş Bedir hezimetinden tam bir yıl sonra idi. Kureyş ve müttefiklerinin üç bin kişilik ordusu Mekke'de toplandı. Safvan b. Umeyye'nin teklifi üzerine on beş Kureyşli kadın da bu savaşa iştirak ettiler. Kadınlar Bedir'de öldürülmüş olan yakınlarının intikamının alınması için, askerleri def çalıp şarkı söyleyerek teşvik edip galeyana getireceklerdi.³² Kureyş ordusu Medine'nin kuzeyindeki Uhud dağının eteklerinde Ayneyn tepesinin etrafında karargâh kurdular. Ordunun başkumandanı Ebu Süfyan, sağ koldaki süvari birliğinin başına Hâlid b. Velîd'i görevlendirdi.³³

Hz. Peygamber, Kureyş ile Medine dışında savaşmak istemiyordu. Ancak bazı gençlerin ısrarı üzerine Uhud'a gitmeye karar verdi.³⁴ Yolda münafıkların reisi Abdullah b. Übey üç yüz kadar adamı ile geri dönerek İslam ordusunu yedi yüz kişi bıraktı. Hz. Peygamber Şi'b vadisinde karargâhını kurdu; Ayneyn tepesine Abdullah b. Cübeyr komutasında elli okçu yerleştirdi; savaş neticesi nasıl olursa olsun, yerlerinden ayrılmamalarını onlara kesin bir şekilde emretti.³⁵

Cumartesi sabahı başlayan savaşta, Müslümanlar, mübareze için meydana çıkan Kureyşli rakiplerini öldürdüler; Başta Hz. Hamza, Hz. Ali, Hz. Zubeyr ve Hz. Ebu Ducâne³⁶ olmak üzere bütün Müslümanlar büyük bir kahramanlık örneği göstererek düşman ordusunun saflarına daldılar. Kureyş ordusu korkuya kapılıp bozulmaya ve çekilmeye başladı. Düşmanın kaçmaya başladığını gören Ayneyn tepesindeki okçular; Kureyşliler'i takip etmek ve ganimet toplamak için yerlerinden bir bir ayrılmaya başladılar. Kumandanları Abdullah b. Cübeyr'in ısrarı kâr etmemişti; kırk kadar okçu, oradan ayrıldılar ve düşmanı takibe gittiler. İşte o sırada, savaşın kaderini değiştiren Hâlid b. Velîd, Ayneyn tepesinin stratejik önemini farketmiş ve müslümanları arkadan çevirmek suretiyle büyük bir darbe indirmeyi düşünmüştü. Okçuların yerlerinden ayrılmaları Hâlid b. Velîd için büyük bir fırsattı emrindeki süvari birliğine hucum için

³¹ İbn Hişam, *Sîretü'n-Nebeviyye*, c. IV, s. 118.

³² Vakidî, *Kitabu'l-Megâzi*, II. s. 258; İbn Hişam, *Sîretü'n-Nebeviyye*, III, s. 93.

³³ Vakidî, *Kitabu'l-Megâzi*, II. s. 272; Fayda, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velid*, s.90.

³⁴ Vakidî, *Kitabu'l-Megâzi*, II. s. 266.

³⁵ Vakidî, *Kitabu'l-Megâzi*, II. s. 276; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, IV/26.

³⁶ İbn Hişam, *Sîretü'n-Nebeviyye*, III, s. 111.

emir verdi. Hâlid b. Velîd'in başlattığı bu saldırının sonunda Abdullah b. Cübeyir kumandasındaki on kadar müslüman okçu, kumandanlarıyla birlikte şehid oldular.

Hâlid b. Velîd, islam ordusuna arka taraftan hücumla başladı. Bu beklenmedik saldırı üzerine müslümanlar arasında panik başladı; bu gelişmeyi fark eden bozulmuş Kureyş ordusu toparlanıp yeniden saldırıya geçti. Müslümanların lehine kesin bir şekilde zaferle sonuçlanacak bu savaşın kaderi, böylece değişmiş oldu.³⁷

Böylece veraset yoluyla Kureyşliler'in süvari birliği kumandanlığını elinde bulduran Hâlid b. Velîd, katıldığı bu ilk savaşta, İslam ordusunun zaferine mâni olduğu gibi dikkati, uyanıklığı, fırsat kollaması, âni kararı ile savaşmayı çok iyi bildiğini gösterdi.³⁸

1.5. Hudeybiye'de Hâlid b. Velîd

Hâlid b. Velîd'in müslüman olmadan önce Hz. Peygamber ve müslümanlarla son defa karşı karşıya geldiği olay Hudeybiye'dir. Hz. Peygamber gördüğü bir rüya üzerine Mekke'ye gitmeye ve umre ziyareti yapmaya karar verdi. Bunun üzerine hicri 6 zilkâde ayının başında ashâbıyla birlikte Medine'den ayrıldı.³⁹ Müslümanlar beraberlerinde, yalnızca yol silahı kılıçlarını aldılar. Zu'l-Huleyfe denilen yere geldiklerinde ihramlarını giydiler.

Kureyşliler, Hz. Peygamber'in umre niyetiyle Mekke'ye doğru ashâbıyla gelmekte olduğunu öğrenince müşriklerin ileri gelenleri toplandılar ve bu mühim gelişmeyi müzâkere etmeye başladılar. Bu gelişin sebebini umre değil savaş olduğu kanısında olan Kureyşliler, Usfân önündeki vadide bulunan Ganîm adlı dağa Hâlid b. Velîd kumandasında iki yüz süvari birliğini yerleştirmeyi kararlaştırdılar.⁴⁰

Hz. Peygamber Hâlid b. Velîd' in bulunduğu dağın eteklerinde ki vadiye kadar geldi. Kendisini takip eden Hâlid b. Velîd, Hz. Peygamberin konakladığı yere yerleşti; Hz. Peygamber de onun karşısına süvarileri yerleştirmesi için Abbad b. Bişr' e emir verdi.⁴¹ Öğle vakti olunca Bilâl-i Habeşî ezan okudu arkasından namaz kıldılar. Namaz bitince de eski hallerini alan Müslümanların bu durumunu gören Hâlid b. Velîd' in

³⁷ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, II. s. 281.

³⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve 'n-Nihâye*, IV, s. 51.

³⁹ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, I. s. 224.

⁴⁰ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, II. s. 281. İbn Kesîr, *el-Bidaye ve 'n-Nihâye*, IV/282.

⁴¹ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, II. s. 284.

yanındakilere şunları söyledi: Onların açıkları vardır. Savunmadan gafil oldukları bu anda saldıracak olsaydık onları öldürürdük; fakat ziyanı yok kendi canlarından, mallarından ve evlatlarından daha sevimli olan bir vakit geliyor (ikindi) işte o zaman saldırıya geçeriz.⁴² Bu olaydan sonra Nîsa suresinin 102. âyeti nazil oldu: ‘‘*Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırдыңın zaman onlardan bir grup seninle beraber namaza dursun, silahlarını da alsınlar. Bunlar secde ettiklerinde ötekiler arkanızda dursunlar, sonra henüz namazlarını kılmamış bulunan bölük gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve bunlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kafirler isterler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olasınız da üzerinize ansızın bir baskın yapsınlar.*’’⁴³ Böylece korku namazı (Salâtu’l-Havf) bizzat Cenâb-ı Hâk tarafından târif edilmiş oldu.

Hz. Peygamber’ in öğle namazını kıldıktan sonra ikindiye korku namazı şeklinde kıldırmasının⁴⁴ onu seyreden ve yaptığı değişikliği farkedene Hâlid b. Velîd’i etkilemiş olduğunu şu ifadeden anlıyoruz: ‘‘*Muhammad’e karşı şu savaş yerlerinin hepsinde buldum; bulunduğum bu savaş yerlerinin hepsinden, her seferinde, kendimi, bulunmamam gereken bir yerde bulunuyor hissederek ve Muhammed’in muhakkak üstün geleceğini görerek ayrıldım! Aynı şekilde, Rasûlullah Hudeybiye’ye geldiğinde de, ben yine müşrik süvarilerin başında, onun karşısına çıktım; Ashabının başındaki Rasûlullah’ı, Uşfan’da karşıladım; onun karşısına dikildim; kendisini hedef aldım. O, bizden emin olarak, Ashabına öğle namazını kıldırdı; ona baskın yapmayı istedik; sonra buna azmedemedik -böylesi hayırlı da oldu.- Ancak O, içimizden geçenleri sezdi de, Ashabına ikindiye, korku namazı şeklinde kıldırdı. İşte o sırada, şu hakikat benim için ortaya çıkmış oldu ve kendi kendime: ‘Bu Adam korunmuştur.’ Dedim.*’’⁴⁵

İşte Hâlid b. Velîd’ in, Hz. Peygambere, İslam’a, Kur’an ve Müslümanlara karşı düşmanlığının ve küfürdeki ısrarının sona ermeye başladığı an böylece gelmiş oldu.

⁴² Vakidî, Kitabu’l – Megâzi, II. s. 234.

⁴³ D.İ.B, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara, 2007, II, s. 131.

⁴⁴ Vakidî, Kitabu’l – Megâzi, II. s. 234; Süleyman, Ateş, *Yüce Kur’an’ ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Yayınevi, İstanbul, 1989, II, s.359.

⁴⁵ Fayda, *Allah’ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.109.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HÂLİD B. VELİD'İN MÜSLÜMAN OLUŞU VE HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ FALİYETLERİ

2.1. Müslüman Oluşu

Hâlid b. Velîd, Hudeybiye antlaşması'ndan bir yıl sonra umretü'l-kazâ amacıyla Mekke'ye gelen⁴⁶ Hz. Peygamber'le karşılaşmak istemediği için şehirden ayrıldı.⁴⁷

Umretü'l- kazâ için Hz. Peygamber'le birlikte Mekke'ye gelen Velîd b. Velîd, kardeşi Hâlid'i bulamayınca kendisine verilmek üzere bir mektup bıraktı. Bu mektupta, İslâmiyet'i kabul etmemesini ve bu dinden uzak durmasını hayretle karşıladığını belirttikten sonra Hz. Peygamber'in kendisini sorduğunu ve onun için: *"Hâlid gibi bir insanın İslâm'ı tanımaması ne tuhaf! Keşke O, gayret ve kahramanlıklarını Müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi; bu kendisi için çok daha hayırlı olurdu. Biz de onu başkalarına tercih ederdik."*⁴⁸ dediğini bildirdi.

Kardeşinin mektubunu okuyunca Müslüman olmaya karar veren Hâlid b. Velîd, Osman b. Talhâ ve Amr b. Âs ile birlikte⁴⁹ 1 Safer 8 31 Mayıs 629 tarihinde Medine'ye gitti. Mescid-i Nebevî'de Hz. Peygamber'in huzurunda kelime-i şehâdet getirerek Müslüman oldu.⁵⁰ Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Seni doğru yola ulaştıran Allah'a hamdolsun! Seni yalnızca hayra ulaştıracağını umduğum bir aklın olduğunu biliyordum"* Dedi.⁵¹ Hâlid b. Velîd, günahlarını bağışlaması için Allah'a dua etmesini kendisinden isteyince Hz. Peygamber, *"İslâmiyet daha önceki günahları siler"* cevabını verdi. Hâlid b. Velîd, yine de dua etmesini isteyince Hz. Peygamber aynı cevabı tekrarladı. Bu cevaba rağmen. *"Öyle de olsa yâ Resûlallah dua buyursanız"* deyince Hz. Peygamber, *"Allah'ım! Daha önce yaptıklarından dolayı Hâlid'i bağışla"*

⁴⁶ Küçükaşçı, M., "Umretü'l-Kazâ", TDV, LXI, 2012, s.153.

⁴⁷ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.29; M. Âsım, Köksal, *İslam Tarihi*, Şamil yayınları, İstanbul, 1987, XV, s. 18; Sarıçam, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, TDV yayınları, Ankara, 2001, s.218.

⁴⁸İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.29; Köksal, *İslam Tarihi*, XV, s. 19.

⁴⁹ İbn Hişam, *Sîretü'n- Nebeviyye*, III, s. 381.

⁵⁰Vakidî, *Kitabu'l – Megâzi*, II. s. 317.

⁵¹ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, IV, S. 402.

diye dua etti.⁵² Hz. Peygamber, ensârın ileri gelenlerinden Hârise b. Nu'mân'ın kendisine bağışladığı Mescid-i Nebevî civarındaki evlerden birini Hâlid b. Velîd'e verdi. Evin darlığından şikâyet edince de, ''Binayı yukarı doğru yükselt; Allah'tan da genişlik iste.'' dedi.⁵³

2.2. Mu'te' de Hâlid b. Velîd

Hz. Peygamber, Bizans'a bağlı Busrâ valisine bir mektupla elçi el- Hâris b. Umeyr'i göndermişti. Elçi Mute'ye varınca Bizans'ın bir diğer valisi Şurabbil b. Amr el- Gassanî tarafından yakalanmış ve Hz. Peygamber' in elçisi olduğu anlaşılınca da öldürülmüştü. El-Haris, Hz. Peygamber'in öldürülen tek elçisi olduğundan bu hadise Hz. Peygamber'i son derece üzmüştü.⁵⁴ Bunun yanında Mû'te seferinin sebepleri arasında Hz. Peygamber'in h.8. yılın Rebiülevvel ayında on beş kişilik bir heyetle Kâ'b b. Umeyr'i Zât-u Atlah bölgesine göndermesi; bu heyetin o bölge halkını İslam'a davet için gittiklerinde bölge halkı tarafından oka tutularak hepsinin şehit edilmesini göstermişlerdir.⁵⁵

Hz. Peygamber üç bin kişilik bir ordu hazırladı ve kumandanlığa da Zeyd b. Hârise'yi tayin etti; Zeyd öldürüldüğü takdirde Cafer b. Ebu Tâlip'in; o da öldürülürse Abdullah b. Revâha'nın kumandan olmasını emretti. Abdullah'da öldürülürse seriyyeye katılanların, aralarından razı olacakları birisini başa geçirmelerini istedi.⁵⁶ Mû'te seriyyesine, diğer savaşlarda pek rastlanılmayan bir şekilde, Hz. Peygamber'in üç kumandan tayin etmesinden dolayı Ceyşu'l-umerâ (emirler ordusu) adı da verilmiştir.⁵⁷ Halid b. Velid'i birçok Muhâcir ve Ensâr gibi, bu savaşta asker olarak bulunuyordu. Hz. Peygamber, onun askerî dehasını ve savaş kabiliyetini bilmesine rağmen kumandan tayin etmedi; o da buna itiraz etmedi.⁵⁸

Hz. Peygamber' in tayin etmiş olduğu üç kumandanı da şehit olunca Müslümanlar dağılmaya başladılar. Düşman askerleri de bunu fırsat bilerek takibe

⁵² İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye,IV*, s. 402.

⁵³ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, IV, s. 403.

⁵⁴ Vakidî, *Kitabu'l – Megâzi*, III. s. 415.

⁵⁵ H. Dursun, Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993, IV, s. 507.

⁵⁶ Vakidî, *Kitabu'l – Megâzi*, III. s. 415, İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, IV, s. 413.

⁵⁷ Algül, H, ''Mûte'' , TDV, XXXI, 2006, s. 386.

⁵⁸ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.143.

koyuldular. Bedir ehlinde Sabit b. Akram Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise'ye verdiği beyaz sancağı alıp kaçan Müslümanların önüne geçti. Sancağı yere dikerek: *Ey Ensâr! Ey İnsanlar!* Diye bağırmağa başladı. Bunun üzerine askerler onun etrafında toplandılar. Sabit, o toplananların içinde *Ey Ebu Süleyman! Sancağı al diye bağırıldı.* Hâlid b. Velid: Ben sancağı senden alamam. Çünkü sen hem daha yaşlı ve tecrübelisin hem de Bedir gazvesinde bulundun diyerek teklifi kabul etmek istemedi. Sabit b. Akram: *Sancağı al Ey kahraman! Vallahi ben onu sana vermek için almıştım.* Dedi.⁵⁹ ve sonra da Müslümanlara dönerek Hâlid'in kumandanlığında anlaşıyor musunuz diye sordu. Müslümanların da evet demesi üzerine Hâlid b. Velid sancağı eline aldı.⁶⁰

Böylece Hâlid b. Velid Hz. Peygamber'in tayin etmiş olduğu üç kumandanın şehit olmalarından sonra Müslümanların aralarında seçtikleri kumandan oldu.

Hâlid b. Velid sancağı eline alır almaz düşman üzerine saldırmaya karar verdi. Vakit hayli geçmiş; akşam olmuştu. Müslümanlar da dağılmış vaziyette idi. Taktiksel olarak geri çekilmek zorunda kalan Hâlid b. Velid, Medine'ye döndü. Bu savaşın zafer mi ? Yoksa bir hezîmet mi olduğu tartışmalı olsa da bize göre İslam ordusu dağılmış haldeyken sancağı alıp daha fazla kayıp verdirmeden Medine'ye dönmüş olması şahsi anlamda başarı ve zaferdir.

2.3. Mekke'nin fethinde Hâlid b. Velid

Hâlid b. Velid, müslüman oluşundan sonra Hz. Peygamber'in emrindeki ilk seferine, Mekke'nin fethine iştirak etti. 20 Ramazan 8/1 Ocak 630 tarihinde dört koldan şehre giren⁶¹ İslam ordusunun sağ kol birliğinin kumandanlığını yapan Hâlid b. Velid, Handeme dağının eteklerinde kumandanlığını Safvan b. Ümeyye'nin yaptığı İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr gibi ileri gelen bazı Kureyşliler'in yer aldığı düşman birliğini kısa bir sürede bozguna uğratarak şehrin fethi sırasında ki tek mukavemeti kırmış oldu.⁶²

Bu mücadeleden sonra Hâlid b. Velid, Safâ tepesinde Hz. Peygamberle buluştu; ve böylece Mekke'nin fethi gerçekleşmiş oldu. Hz. Peygamber fetihden hemen sonra

⁵⁹ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.30.

⁶⁰ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 415; İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.30; Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, IV, s. 509.

⁶¹ Halife b. Hayyat, târihi, s. 112; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, V/288.

⁶²Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 61.

Kâbe'nin çevresindeki ve içersindeki putları, resimleri ve heykelleri kaldırtmak için bazı sahabîlerini görevlendirdi.⁶³ Sa'd b. Zeyd'i Menat putunu; Amr b. el- Âs'ı Hüzeyl kabilesinin putu Süvâ'ı, Tufeyl b. Amr'ı Zü'l- Keffeyn'i; Hâlid b. Velîd'i ise Uzzâ putunu yıkacaktı.⁶⁴ Lât ve Menat gibi Kur'ân-ı Kerîm'de ismi geçen Uzzâ,⁶⁵ Kureyş kabilesi yanında, Mudar oğullarının, Kinâne ve Huzâ'alılar'ın çok itibar ettikleri büyük bir puttu.⁶⁶

Hâlid b. Velîd, otuz süvari ile Uzzâ putunu kırmak üzere Nahle vadisinde ki bulunduğu yere gitti; ve oraya varınca hiç tereddüt etmeden Uzzâ putunu kırdı.⁶⁷ Bu işin Hâlid b. Velîd'e havale edilmesinden, Hz. Peygamber'in, yalnızca iyi bir savaşçı ve dirayetli bir kumandan olarak değil, dinî bakımdan da ona güvenip itimat ettiği anlaşılmaktadır.⁶⁸

2.4. Huneyn ve Taif'te Hâlid b. Velîd

Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber, Medine'ye hemen dönmemiş; Mekke çevresindeki kabileleri İslâm'a davete çağırmişti. Bunun sonucunda, birçok kabile Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'in etrafında yer almıştı. Hevazin ve Tâif'te yaşayan Sakîf kabileleri ise henüz Müslüman olmadıkları gibi, Hz. Peygamber'e karşı büyük kin ve düşmanlık içersindeydi.⁶⁹ Hz. Peygamber'e karşı yapılacak bir savaş için yakın işbirliğine girişen bu iki kabile, İslam ordusunu mağlup etmek ve Hz. Peygamber'in fetihle kazandığı prestiji ortadan kaldırmak istiyorlardı.⁷⁰ Bunu haber alan Hz. Peygamber derhal savaş hazırlıklarına başladı. Hâlid b. Velîd ismi Hz. Peygamber'in emri altında, bu savaşta da yine öncü birliği kumandanı idi. Ve savaş, 11 Şevval 8 de başlamış oldu.⁷¹ İslam ordusu on iki bin kişi idi. Bunların on binini Mekke'nin fethi için gelenler; iki binini ise, bir kısmı henüz Müslüman olmamış

⁶³ Halife b. Hayyat, târihi, s. 113; Hamîdullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 266.

⁶⁴ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.34; Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.178.

⁶⁵ Necm,53/19-20.

⁶⁶ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.179.

⁶⁷ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 61; İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.29; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, IV/530.

⁶⁸ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.181.

⁶⁹ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 120.

⁷⁰ İbn Hişam, *Sîretü'n- Nebeviyye*, IV, s. 167.

⁷¹ Halife b. Hayyat, târihi, s. 114.

ganimet elde etmeyi düşünen veya Hevazinliler'e karşı kabile asabiyetinden dolayı düşman olan Mekkeliler oluşturuyordu. Hevazinliler'in Müslümanlar gelmeden önce pusu kurmaları ardından da yoğun ok atışına tutmalarından sonra Hâlid b. Velî'in emrinde olan öncü birlik ve diğer birlikler dağılmaya ve geri çekilmeye başladılar.⁷² Müslümanların bu vaziyetini Kur'ân-ı Kerîm şöyle anlatmıştır: “ *Andolsun ki Allah, birçok yerde ve çokluğunuzun size kendinizi beğendirdiği, fakat size faydası olmadığı, bütün genişliğine rağmen yeryüzünün dar gelip de arkanızı dönüp kaçtığınız Huneyn savaşında size yardım etmişti.* ”⁷³ Hâlid b. Velîd, tarihte birçok örneği olan bazı büyük kumandanların karşılaşmış oldukları gibi, bu âni saldırı ve pusu karşısında, savaş meydanını terk edip çekilmek zorunda kaldı. Fakat sonra Hâlid b. Velîd ilk fırsatta geri döndü direnen ve geri dönen askerlerin gayretiyle İslam ordusu Hevazinliler'i mağlup etti.⁷⁴ Hevazinliler mağlup olup bir kısmı Tâif'e kaçınca, Hz Peygamber, Hâlid b. Velîd'i süvarilerinin başında Tâif'e gönderdi⁷⁵

Tâif'e ulaşan Hâlid b. Velîd, karşısında düşman askeri göremedi çünkü hepsi korunaklı sağlam kalelerine sığınmışlardı. Uzun süre muhasara altında kalan kale, Hz. Peygamberin kararı ile alınmadan geri dönüldü.⁷⁶ Sonrasında ise Sakîf kabilesinden bir heyet Medine'ye gelerek, Hz. Peygamber ile anlaşmalarının ardından Müslüman olmayı kabul ettiler.⁷⁷ Hâlid b. Velîd'in Hz. Peygamber'in emri altında iştirak ettiği son gazve, Tebük seferidir. Hz Peygamber'in bu son gazvesi, H. 9. yılı Recep ayında (Ekim 630), otuz bin kişilik bir ordu ile Bizans'a karşı tertip edilmiş ve Medine'ye 700 km kadar uzaklıkta Suriye yolu üzerindeki Tebük'a kadar gidildiğinden bu adı almıştır.⁷⁸ Sefer sırasında, düşman ordusuyla karşılaşmadığı için savaş olmadı. Bu sebeple de Hâlid b. Velîd'in hayatını ve şahsiyetini yakından ilgilendiren bir hadise gerçekleşmedi.⁷⁹

Hâlid b. Velîd'in Hz. Peygamber dönemi ile alakalı olarak dikkatimizi çeken ama ne askeri ne de komutanlığı ile alakalı olan şu hatıra önemli gözükmektedir. Veda Haccı'ndan sonra kurbanını kesen Hz. Peygamber, başının tıraş edilmesini istedi. Hz.

⁷² Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 144.

⁷³ Tevbe,9/26.

⁷⁴ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.205.

⁷⁵ Halife b. Hayyat, târihi, s. 114.

⁷⁶ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 158.

⁷⁷ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.209.

⁷⁸ İbn Hişam, *Sîretü'n- Nebeviyye*, IV, s. 214.

⁷⁹ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.216.

Peygamber'in saçları kesildikçe etrafındaki sahâbiler ondan bir tutam alma gayretinde idiler. Hâlid b. Velîd de diğerleri gibi traş edilen saçtan bir tutam almıştı. Bu durumu seyreden Hz. Ebû Bekir şu sözlerle o görüntüye tasvir etmiştir: *Hâlid b. Velîd'e bakıyor, onun Uhud'da Hendek'te, Hudeybiye'de bizimle karşılaştığı her yerdeki eski hali ile; kurban gününde traş olmakta olan Hz. Peygamber'e, ipinde bağlı dişi deve gibi sekerek kendisini Rasûlullah'a göstermek için gayret sarf etmesindeki haline bakıyor; ve hayret ediyorum. Hâlid: 'Yâ Rasûlallah! Anam babam sana feda olsun! Ne olur saçını bana ver; başkasını bana tercih etme! Yalvarıyordu. Sonra ona baktım, Hz. Peygamber'in saçını aldı; onu gözlerine sürmeye ve öpmeye başladı.*⁸⁰

Hâlid b. Velîd, Müslüman olduktan sonra hayatının üç yılı Hz. Peygamber'le geçmiştir. Rasûlullah'ın emri altında, seriye, süvâri ve öncü birliği kumandanı olarak O'nun askeri faaliyetlerine katılmıştır. Bu görevlerde askerî kabiliyet ve gücünü ortaya koymuştur. Geç Müslüman olmasına rağmen, Hz. Peygamber onu Ashâbından ayırmamış; kendisine sevgi ve yakınlık göstermiş; gerektiğinde kendisini tenkîd etmiş; onda bulunan askerî kabiliyetleri takdir ve teşvik etmiş; ve kendisine Seyfullah(Allah'ın Kılıcı) unvanını vermiştir.⁸¹

2.5. Hâlid b. Velîd ve İrtidat Savaşları

Hz. Peygamber'in vefatından sonraki gelişmeler, birçok bakımdan büyük önem taşımaktadır. Bunların başında yalancı peygamberlerin çıkması ve dinden dönenlerin olması; halife Hz Ebû Bekir'in sert bir şekilde buna karşılık vermesi ve onlarla gerekirse savacağını⁸² bildirmesi bu konuda ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir.

2.6. Zü'l-Kassa Savaşı

Hz. Ebu Bekir halife olunca Hâlid b. Velîd'i Müslümanlar'ın başına kumandan tayin etti. Müslümanlar Hz. Ebû bekir'in yanına toplandılar; halife askerleri teşvik edici sözlerden sonra şunları söyledi: Bundan sonra kumandanınız Hâlid'dir; haydi yürüyünüz; O'nu dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz. Hâlid b. Velîd, ordusuyla hareket etti; Hz. Ebû Bekir ise yanında bulunan bazı Muhacir ve Ensar ile Medine'ye döndü.⁸³

⁸⁰ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, III. s. 359; İbn Sa'd, et-Tabakât, c. V, s.37.

⁸¹ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s.227.

⁸² Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 242.

⁸³ Halife b. Hayyat, târihi, s. 127.

Sancağı alan Hâlid, Fezâre kabilesinin mallarına el koyup Medine'ye gönderilmesine engel olan Hârîce b. Hısn el-Fezârî'ye karşı yapılan bu küçük savaşı kazanmıştır.⁸⁴

Zü'l Kassa savaşının küçük bir müsademe olduğu ve Hâlid b. Velîd'in Hz. Ebû Bekir'in emri altındaki bu ilk ve son savaşında sancağı taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu savaşın Hâlid b. Velîd açısından en önemli yönü, Zü'l Kassa'da mürtedler üzerine gönderilmesine karar verilen ordunun başkumandanı tayin edilmesidir.⁸⁵

2.7. Büzâha Savaşı

Hz. Ebû Bekir, Hâlid b. Velîd'e Zü'l Kassa'dan peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid el Esedî'nin üzerine yürümesini emretti. Hz. Ebû Bekir Büzehâ'ya hareketinden önce Hâlid b. Velîd'i: *'Ben Rasûlullah'ın, ' Hâlid b. Velîd, Allah'ın kâfirlere münâfiklara karşı çektiği kılıçlardan bir kılıçtır' buyurduğunu işittim''*⁸⁶ diyerek övdü. Sonra Hâlid'e bazı tavsiyelerde bulundu. Hâlid'e Allah'tan korkması, emri altındaki Muâcir ve Ensâr'a iyi davranması, zorluklar karşısında onlarla istişâre etmesi, sefer sırasında öncü birlik ve ajanlar göndermesi, az konuşması, askerlerini iyi beslemesi gibi gerek askeri gerek içtimâi konularda tavsiyede bulunmuştur.⁸⁷

Hâlid b. Velîd, 27 Cemâziyelahir 11 (18 Eylül) tarihinde, Zü'l Kassa'dan Büzâha'ya ordusuyla birlikte hareket etti. Yaklaşık dört bin askerden oluşan bu ordunun beş yüzü Ensâr ve Muhâcirler'den oluşuyordu. Hâlid'in komutasındaki İslâm ordusu Tuleyhâ'nın karagâhının bulunduğu Büzâha'ya ulaştı. Hâlid b. Velîd Büzâha'ya ulaşmadan önce iki sahabîyi Ukkâşe b. Mihsan ile Sâbit b. Akrem'i keşif ve istihbarat için önceden gönderdi. Ukkâşe b. Mihsan ile Sâbit b. Akrem düşman topraklarındaiken yakalanıp şehit edildiler.⁸⁸ Ordu savaş düzenine hazır hale gelince, Hâlid b. Velîd askerlerine hareket emri verdi. Müslümanların saldırıları karşısında yalancı peygamber Tuleyha çareyi kaçmakta buldu.⁸⁹ Ayrıca savaş neticesini bekleyen Âmir b. Sa'sa'a

⁸⁴ Fayda, M. "Hâlid b. Velid" TDV, XV, 1997, s.190.

⁸⁵ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 253.

⁸⁶ İbn Sa'd, et-Tabakât, IX, s.402.

⁸⁷ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 254.

⁸⁸ Bahriye, Üçok, *'İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler'*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1967, s. 60.

⁸⁹ Halife b. Hayyat, Târîhi, s. 129.

kabileleri, Müslümanların safına geçerek irtidat etmekten vazgeçtiler. Bundan sonra Hâlid b. Velîd, Büzâha savaşından kaçan bazı zümreler ile bu bölgedeki başka kabileleri de itaat altına aldıktan sonra Temîm kabilesinin üzerine, Butâh'a yürüdü.⁹⁰

2.8. Butâh Savaşı

Büzâha savaşından ve Benî Âmir ile diğer kabileleri itaat altına aldıktan sonra Hâlid b. Velîd, Temîm kabilesi topraklarına ve Yemâme'ye yürümek için Hz. Ebû Bekir'in kendisine vermiş olduğu emri açıkladı. Daha sonra Ensâr, Muhâcir ve diğer Araplar'la Temîm kabilesi topraklarına ve Yemâme'ye gitmek üzere hareket etti.⁹¹ Zekat vermeyi reddeden bu kabileyle birlikte mürtedlerin reisi Mâlik b. Nüveyre'yi öldürdü.⁹² Karısı Ümmü Mütemmim ile evlendi.⁹³ İlerde Hâlid b. Velîd'in başkumandanlıktan azli meselesi etraflıca anlatılacağı için biz burada üzerinde çok tartışılan bu evlilik meselesi üzerinde durmayacağız. Ayrıca buralarda faaliyet gösteren kadın yalancı peygamber Secah (ö. 41/661 ?) Halid b. Velîd'in gelişini duyunca Yemâme'de bulunan bir başka yalancı peygamber Müseylîmetü'l kezzab'ın (ö. 12/633) yanına gitti ve onunla evlenerek ittifak kurdu.⁹⁴

2.9. Akraba Savaşı

Hâlid b. Velîd'in irtidat savaşları arasında, hedefleri, cereyan şekli ve sonuçları bakımından en müşkil savaş, Yemâme'de yalancı peygamber Müseylime'ye karşı yapılan Akraba savaşıdır. Hatta bu savaş yalnızca ridde savaşları arasında değil, Müslümanlar'ın Bedir'den o güne kadar yaptıkları bütün muharebelerin en şiddetli ve en kanlısıdır.⁹⁵ Necid'in güney-doğusunda ve Bahreyn'in batısında Yemâme bölgesinde yaşayan Benî Hanîfe, bir heyetle Hz. Peygamber'i ziyaret etmişti. Râfi' b. Hudeyc'in: “*Hz. Peygamber'e birçok Arap kabilesi heyeti geldi; bunlar arasında en çok katı kalpli ve İslam'ın gönüllerinde en az yer ettiği kabile Ben'i Hânife idi*” İfadesinden de

⁹⁰ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 257.

⁹¹ Üçok, Bahriye, “*İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler*”, s. 25.

⁹² Halife b. Hayyat, târihi, s. 130.

⁹³ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.34; Fayda, M. “Hâlid b. Velid” TDV, XV, 1997, s.190; Üçok, Bahriye, “*İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler*”, s. 96.

⁹⁴ Üçok, Bahriye, “*İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler*”, s. 69.

⁹⁵ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 271.

anlaşılacağı üzere, onlar iyi bir şekilde Müslüman olmamışlardı. Bununla kalmamışlar, Hz. Peygamber henüz hayatta iken, peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylime'nin yanında olmuşlardı.⁹⁶

Hâlid b. Velîd, yalancı Müseylime'nin etrafında toplanan Benî Hanîfe üzerine yürümek için, ordusuyla birlikte Butâh'tan Yemâme'ye doğru harekete geçti. Yemâme topraklarına girip el-Irz vadisine inince, Ma'an b. Adıyy el-Aclânî kumandası altınca, iki yüz süvâri birliğini öncü olarak gönderdi. Hâlid b. Velîd, Akribâ denilen yerde ordugahını kurdu.(H.12 (M.633) yılının başı) Hâlid b. Velîd, ordugahını kurduktan sonra orduyu savaş düzenine geçirdi. Büyük sancağı Hz. Ömer'in kardeşi Zeyd b. Hattab'a Ensar'ın sancağını Sâbit b. Kays'a verdi; sağ kola Ebû Huzeyfe b. Utbe'yi; sol kola Şücâ' b. Vehb'i; süvari birliğinin başına da Üsâme b. Zeyd'i getirdi. Müseylime de askerlerini savaş düzenine soktu; öncü birliğine Reccal b. Unfuve'yi getirdi. Nihayet iki ordu savaşmaya başladı. Müslümanlara ilk hücum eden Reccal oldu; kendisi çok geçmeden hemen öldürüldü. İlerleyen zamanda düşman askerlerinin çok şiddetli hücumları karşısında Müslümanlar, geri çekilmek zorunda kaldılar. Hatta onlar, Hâlid b. Velîd'in çadırına girmeye muvaffak oldular. O sırada Hâlid, dışarıda savaşıyordu; onlar Hâlid'in karısı Ümmü Mütemmim'i öldürmeye kalkıştılar ama başaramadılar. Müslümanlardan ilk şehit olan Mâlik b. Evs idi; düşman iyice bastırınca Başkomutan Hâlid b Velîd, askerlerine cesaret vermek için hep ilk safta savaşıyordu. Müslümanlar arasında o günün Parolası: "*Ey Bakara süresinin sahipleri*" idi.⁹⁷

İslam ordusu, düşman askerlerinin şiddetli saldırıları karşısında üç defa geri çekilmek zorunda kaldı. Bu duruma çok üzülen Ensar'ın kumandanı Sâbit b. Kays, askerlere hitaben: *Ey Müslümanlar! Kendinizi ne kötü şeylere alıştırmışsınız!* Diye kızgınlığını ifade etti sonra da: kılıcını çekip şehid oluncaya kadar savaştı.⁹⁸ İslam ordusunun sancaktarı Zeyd b. Hattâb ise: *Çadırlardan öteye gidilecek yer yoktur.* Dedi ve sancağa sarılıp düşman saflarına dalarak şehid oldu.⁹⁹ Yemâme savaşının kahramanlarından birisi de Berâ b. Mâlik idi. İslam sancağını eline alan Berâ, kahramanca savaşmaya ve düşmanın üzerine yürümeye başladı; Müseylime'nin en büyük destekçisi Muhakkim b. Tufeyl'in bulunduğu yere ulaştı. Bunun yanında Hâlid b.

⁹⁶ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 272.

⁹⁷ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.105.

⁹⁸ Halife b. Hayyat, târihi, s. 134.

⁹⁹ Halife b. Hayyat, târihi, s. 135.

Velîd, Müseylime ve Muhakkim'i takip ediyor, onlar öldürülmedikçe Benî Hanîfe'nin savaş hırsının yok edilemeyeceğini çok iyi biliyordu. Berâ b. Mâlik'in Muhakkim'i öldürmesinden sonra savaşın seyri iyice değişmiş oldu.¹⁰⁰ Nihayet savaşın kaderi belli olmaya başlamıştı. Berâ'nın başlatmış olduğu hamle ile Müslümanlar, ilerlemeye başladılar; bunun karşısında düşman askerleri, çekilmeye ve etrafı duvarlarla çevrili bahçeye sığınmaya mecbur oldular. Benî Hanîfe, hezîmete uğradı ve tarihe Hadîgatu'l-mevt (Ölüm Bahçesi) diye geçecek olan bahçeye¹⁰¹ sığınan Benî Hanîfe, Hâlid b. Velîd'in askerleri tarafından muhâsara edildi.¹⁰² Bahçeye giren Müslümanlar Müseylimetü'l- Kezzâb da dahil olmak üzere birçok düşman askerlerini öldürdüler. Müseylime'yi ise Hz. Hamza'nın katili Vahşî¹⁰³ ile Ensar'dan Abdullah b. Zeyd'in öldürdüğü rivayet edilmektedir.¹⁰⁴ Savaş ikinci vaktinde sona erdi ve İslam dünyası büyük bir tehlikeden korunmuş oldu. Yemâme'de Benî Hanîfe'ye karşı yapılan bu Akraba savaşında, Müslümanlar pek çok şehid verdiler; birçok da yaralı vardı. Ensar ve Muhâcirler'den Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzeden Müslümanlar'ın şehitler arasında yer alması büyük bir kayıptı.¹⁰⁵ Genel olarak şehitlerin sayısı hakkında farklı rivayetler olmuştur¹⁰⁶ Hâlid b. Velîd, savaştan sonra Benî Hanîfe kabilesinden bir heyeti Hz. Ebû Bekir'e gönderdi. Hz. Ebû Bekir bu heyet mensupları ile yalancı Müseylime ve onun iddialarını konuştu. Bu arada Hâlid'e Hâlife'den iki mektup gelmişti. Bunlardan birisi esirler hakkında; diğeri ise Hâlid'in evliliği ile alâkalıydı.¹⁰⁷

2.10. Hâlid b. Velîd'in Irak ve Suriye Fetihleri

2.10.1. Basra Körfezi'nden Hire'ye Kadar Olan Fetihler

Hz. Peygamber'in vefatıyla baş gösteren isyan hareketlerinin bastırılması üzerine Hz. Ebû Bekir, İslam tarihinde yeni bir devrin başlaması için ilk adımı attı. Halife, Yemâme'de Müseylimetü'l-Kezzab'ı Akraba savaşında ortadan kaldıran Hâlid

¹⁰⁰ Halife b. Hayyat, Târihi, s. 135.

¹⁰¹ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.105.

¹⁰² Halife b. Hayyat, Târihi, s. 135.

¹⁰³ Halife b. Hayyat, Târihi, s. 137.

¹⁰⁴ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, (Trc. Mustafa Fayda), Siyer yayınları, İstanbul, 2013, s.104.

¹⁰⁵ Üçok, Bahriye, '' İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler'', s. 98.

¹⁰⁶ Şehid sayısı için Bknz: 500 şehid, Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.138; 700 şehid, Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.109; 450 şehid, Halife b. Hayyat, târihi, s. 138.

¹⁰⁷ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 289.

b. Velîd'i bir emir ile Sasâni imparatorluğuyla savaşmakta olan Müsennâ b. Hârîse'ye yardım etmesi için Irak'a gönderdi. Bu emir ile Hz. Ebu Bekir, yalnızca İslam tarihinin değil, bütün insanlık tarihinin şahit olduğu en büyük ve geniş süratli ve tesirli ama asıl bariz vasfı devamlı ve kalıcı olan fütihat hareketlerini başlatmış oldu. Ridde olayları çözüldükten sonra artık hedef Arap yarımadasının dışında Sâsânî ve Bizans imparatorlukları idi. Bizans imparatorluğu ile mücadele, fiili ve askeri olarak Hz. Peygamber döneminde başlamıştı. Mûte savaşı, bunun ilk tezahürü idi. Sonra Tebûk seferi, otuz bin kişilik ordu ile yine bu devlete karşı bizzat Hz. Peygamber'in devam ettirdiği mücadelenin ikinci merhalesi idi. Üsâme ordusu da bu stratejinin bir devamı olarak düşünülüp kararlaştırılmış ancak; gönderilmesi Hz. Ebû Bekir tarafından olmuştur. Bu savaşların hedefi, bölgenin emniyetini sağlamak, oradaki insanların maruz kaldıkları zulum ve haksızlığa son vermek, Suriye yolunu ve hududunu emniyete almaktır.¹⁰⁸ Hâlid b. Velîd'in başkumandanlığı altında, Basra körfezinden Hîre'ye, oradan Aynu't-Temr'e kadar ki Fırat nehri boyunca uzanan çok geniş ve aynı zamanda sulak ve münbit toprakların İslam devleti hududları dahiline alınması büyük bir başarıdır. Müslümanlar'ın dünyaya açılmasına, İslam inancının dünyaya sunulmasına, Müslümanlar'ın iktisâdi bakımdan gelişmesine vesile olan bu fetihlerin, o sıralarda dünyanın en büyük iki devletinden biri olan Sâsânîler'e karşı, başarılı olmasının ayrı bir önemi vardır. Hâlid b. Velîd'in Basra körfezi'nden Hîre'ye kadar olan yerlerin fethinde zorlanmadan ve hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmesi bize Sâsânî devletinin merkezden ciddi bir ordu gönderememiş olduğu izlenimini vermiş oldu. Hâlid b. Velîd'in başkumandanlığı altındaki Müslümanlar'ın birbiri arkasından gelen fetihleri, zulum ve şiddet üzerine bina edilmiş idaresini devam ettirebilecek gücü kalmamış bu Sâsânî devletinin ortadan kaldırılmasını hazır hale getirdiği için, gerek İslam tarihi gerek Dünya tarihi bakımından oldukça önem arz etmiştir.¹⁰⁹

2.10.2. Ecnâdeyn Savaşı

Halîfe Hz..Ebû Bekir, İrtidad savaşlarının sona ermesinden ve Hâlid b. Velîd'in Irak'a gönderilmesinden sonra, h.13(M.634) tarihinde Suriye fetihleri için üçer bin kişilik, dört ayrı ordunun başında olmak üzere, Amr b. El-Âs'ı, Ebû Ubeydeb. Cerrah'ı

¹⁰⁸ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 313.

¹⁰⁹ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 349.

Yezid b. Ebû Süfyan'ı ve Şürahbil b. Hasene'yi kumandan tayin etti.¹¹⁰ Bu ayrı kumandanların bir araya gelmeleri ve beraberce savaşmaları durumunda ise Amr b. El-Âs'ı bu orduların başına kumandan tayin etti.¹¹¹ Amr b.el- Âs, Ğamru'l- Arabat'ta bulunduğu sırada, Bizans imparatoru Heraklius'un kardeşi Tezâkir kumandası altında, büyük bir Bizans ordusunun Filistin'e gönderildiğini ve bu ordunun Cıllık ovasında kamp kurduğunu öğrenen Amr b. el- Âs, Halife Hz. Ebû Bekir'den yardım istedi. Bunun üzerine Halife, Hâlid b. Velîd'i Amr'a yardım için Suriye'ye gönderdi.¹¹² Bizans ordusu kumandanı Tezâkir, Hâlid b. Velîd kumandası altındaki İslâm ordusunun ilerlemekte olduğunu haber alınca, kamp kurduğu Cıllık'tan ayrılp Ecnâdeyn'e doğru harekete geçmeye karar verdi ve ordugahını orada kurdu. Hâlid b. Velîd ise onun u hareketini öğrenince Ecnâdeyn'e yöneldi. Amr b. el- Âs, kendisine yardıma gelen İslâm birliklerinin haberini alınca Ğamru'l- Arabat'tan ayrılp Ecnâdeyn'e ulaştı; Hâlid b. Velîd ile buluştu ve hep beraber ordugâhlarını kurdular. Sayı olarak İslâm ordusu yirmi dört bin civarındaydı. Bölece Hâlid b. Velîd, Mûte'den sonra ilk defa, böyle bir Bizans ordusuyla karşı karşıya gelmiş oldu. Remle ile Beyt-i Cibrîn arasındaki yerde 28 Cemâziyelevvel 13 (30 Temmuz 634) tarihinde gerçekleşen¹¹³ Ecnâdeyn savaşı, Müslümanlar'ın kesin zaferiyle sonuçlandı. Komutan Hâlid b. Velid, yine üstün kahramanlıklar sergileyerek bir kez daha askeri kabiliyetini göstermiş oldu. Bu savaş sonucunda üç bin kadar Bizans askeri öldürüldü; birçoğu da esir alındı.¹¹⁴ Bozulup kaçan Bizans askerleri Kudüs, Kayseriye, Dimeşk ve Hıms şehirlerine sığındılar. İslâm ordusunun verdiği kayıp ise on dört şehîd idi. Bu muharebede şehîd olanların çoğu Kureys'ten idi.¹¹⁵ Hâlid b. Velîd, muharebenin neticesini bildiren bir mektubu Abdurrahman b. el- Cühâmi ile Medine'deki Halife Hz. Ebû Bekir'e gönderdi. Hz. Ebû Bekir mektubu okuyunca çok memnun oldu; Allah'a hamdetti.¹¹⁶ Hz. Ebû Bekir, Ecnâdeyn muharebesinin sonucunu öğrendikten sonra yaklaşık bir ay sonra 22 Cemâziyelâhir h.13 (m. 634) tarihinde vefat etti.¹¹⁷

¹¹⁰ Halife b. Hayyat, târihi, s. 147.

¹¹¹ Halife b. Hayyat, târihi, s. 148.

¹¹² İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.43; Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.128.

¹¹³ Halife b. Hayyat, târihi, s. 148.

¹¹⁴ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.134.

¹¹⁵ Halife b. Hayyat, târihi, s. 148.

¹¹⁶ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 391.

¹¹⁷ Halife b. Hayyat, târihi, s. 149.

2.10.3. Fihl Savaşı

Ecnâdeyn meydan muharebesinde mağlup olan Bizans askerleri komutanlarını savaş meydanında terk edip kuzeye doğru, Ürdün topraklarında bulunan Fihl'e çekildiler ve orada toplanmaya başladılar. Aynı şekilde Müslümanlar ise, önlerinde kumandanları Hâlid b. Velîd olduğu halde, onları takip etmeye başladılar. İslam ordusu, H. Zilkâde 14 tarihinde Fihl civarında düşman ordusu ile karşı karşıya geldi.¹¹⁸

Bizans ordusu kısa sürede bozulup geri çekilmeye ve kaçmaya başlayınca bunu fırsat bilen Hâlid b. Velîd'in ordusu onları takibe koyuldular. Bizans askerleri Beysan'a ulaştıklarında, orada bulunan Şeria ırmağının bentlerini yıkarak ovayı bataklık haline getirdiler. Bu hareketin amacı arkalarından gelen Müslüman askerlerin bataklık engeline takılmaları idi. Bizans askerlerinin yaptıklarından habersiz olan Hâlid b. Velîd ordusu, bataklık haline gelmiş bu yerden geçmek için büyük çaba sarfettiler. Buna rağmen ilerlemeye ve düşman askerlerini takip etmeye devam ettiler. Bundan dolayı Beysan'a 'Bataklıklar' adı verildi. Müslüman askerler oradan geçtikten sonra şeria nehrinin etrafında toplanan Bizans ordusunun üzerine yürüyüp tekrar bozguna uğrattılar; böylece askerler Dimeşk'e doğru çekilmeye ve kaçmaya başladılar. İslam ordusu bu engeli de aştıktan sonra Fihl'e girmiş oldu.¹¹⁹

2.10.4. Dimeşk(Şam)'ın fethi

Hâlid b. Velîd, yine ordunun önünde olduğu halde Müslümanlar Dimeşk'e doğru ilerlediler ve Fihl hezimetinden kaçan düşman askerlerini takibe koyuldular. Rumlar, kendi aralarında Buhân isimli birisinin kumandası altında Dimeşk'te toplanmışlardı. O esnada Hz. Ömer, Hâlid b. Velîd'i azletmiş ve yerine Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı Suriye'de ki bütün Müslümanlara başkomutan tayin etmişti.¹²⁰ Müslümanlarla Rumlar, H.14 yılı Recep ayında¹²¹ Dimeşk şehri etrafında karşılaştılar ve çok şiddetli bir şekilde savaştılar. Sonunda Rumlar hezimete uğradılar. Yine bir tür geri çekilme olan Dimeşk'e sığınıp şehrin kapılarını kapadılar.¹²²

¹¹⁸ Halife b. Hayyat, târihi, s. 155.

¹¹⁹ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 395.

¹²⁰ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.143.

¹²¹ Halife b. Hayyat, târihi, s. 155.

¹²² Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.155.

Müslümanlar, Dimeşk fethedilinceye kadar şehrin etrafını kuşattılar, bu durum karşısında çaresiz kalan Rumlar, cizye ödemeyi kabul edip teslim oldular. O esnada, Hâlid b. Velîd'in azlini ve Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın tayin emrini içeren Halife Hz. Ömer'in mektubu, Ebû Ubeyde b. Cerrah'a ulaşmıştı. Ancak Ebû Ubeyde, Dimeşk şehri fethedilinceye kadar, bu mektubu okumadı. Bundan dolayı, Dimeşk halkı ile yapılan anlaşma, Hâlid b. Velîd adına düzenlendi ve onun adı yazıldı. Bu olaydan sonra Hâlid b. Velid, h. 15 yılında başkomutanlıktan ayrıldıktan sonra, yeni vali ve başkomutan Ebû Ubeyde'nin emri altında kalmaya devam etti; bazı fetihlere katıldığı gibi başkumandan Ebû Ubeyde'nin müsteşarlığını yaptı. Kahramanımız Hâlid b. Velid'in başkumandanlıktan azil sebeplerinin ne olduğunu burada değil de ileriki aşamada müstakil bir başlık altında derinlemesine ele alacağımız için şimdilik bu bilgi ile yetiniyoruz.

Rumlar'ın kumandanı, şehir teslim olunca, Heraklius'un yanına gitti.¹²³ Dimeşk halkı ile yapılan anlaşmanın metnini Belâzurî şu şekilde aktarır: '*Bu Hâlid b. Velîd'in şehre girdiği zaman Dimeşk halkına verdiği anlaşmadır. O, canları, kiliseleri, şehirlerinin surları ve evlerinin yıkılmayacağı ve iskan edilmeyeceğine dair kendilerine emen vermiştir. Onlar, bu şartlarla Allah'ın ahdi ve O'nun elçisinin (s.a.s), halifelerinin ve Mü'minlerin zimmetindedirler. Onlara, eğer cizyelerini öderlerse, yalnızca iyilikle muamele yapılacaktır.*'¹²⁴ Bu yazılı anlaşmadan sonra başpapazın adamlarından bir kısmı, gecelerden bir gece, Hâlid b. Velîd'e geldiler ve ona, bu gecenin şehir halkının bayramı olduğunu; onların meşgul olduklarını; doğu kapısını taşlarla kapatılığını ve terk edildiğini bildirdiler. Ayrıca ona merdiven bulmasını tavsiye ettiler. Bunun üzerine manastırdan bazı kimseler merdiven temin etmeleri neticesinde Müslümanlar surun üzerine çıkıp sonra kale iç kapısına indiler. Bundan dolayı daha sonraları bu manastıra: 'Hâlid Manastırı' (Deyr-u Hâlid) adı verildi. Hâlid b. Velîd, bu manastırda yaşayanların, kendisine merdiven vermiş olmalarından dolayı, onlarla yaptığı anlaşmada, vergilerin azaltılmasını şart koşmuştu. Ebû Ubeyde b. Cerrah'ta, bu şartları kabul edip uygulamıştır.¹²⁵ Bunu gören Rum askerleri o tarafa koşular ve Müslümanlarla şiddetli çarpışmaya girdiler. Sonunda yenilip geri çekildiler. Ebû Ubeyde b. Cerrah, yanında Müslümanlarla el- Câbiye kapısını savaşa açtı ve oradan şehre girdiler. Ebû Ubeyde b.

¹²³ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.143.

¹²⁴ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.144.

¹²⁵ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 399.

Cerrah ve Hâlid b. Velîd el-Miksillât'ta buluştular. Burası Dimeşk şehrinin bakırcılar çarşısı, el-Berîs idi.¹²⁶ Yukarda geçen andlaşma metninde cizyenin miktarı ve nasıllığı Belâzuri'nin Futûh'unda şöyle geçmektedir: “Ömer b. Hattâb, orduların kumandanlarına mektup yazıp onlara şunları emretmiştir: Sakal traşlı olan herkesten (ergenlik çağına gelen) cizye almalarını ve bunun gümüş parası olanlardan kırk dirhem, altını olanlardan ise dört dinar şeklinde tespit etmelerini; ayrıca zimmilerden, Şam ve el-Cezîre'deki Müslümanların her birinin yiyeceğine karşılık olmak üzere buğday, zeytin yağı, et yağı ve bal almalarını istemiştir.”¹²⁷

Hâlid b. Velîd'in başkumandan olup olmadığına bakılmaksızın bile, bu şehrin fethindeki etkisi ve aktif rolü dikkatimizi çekmektedir. Hâlid b. Velîd'e: 'Şam Fatihî' ünvanını kazandıran bu fetih ile Müslümanlar, yalnızca Bizans'ın, Suriye'nin bu en büyük ve en güzel şehrindeki, tâ Roma imparatorluğuna uzanan bin yıllık hakimiyetine son vermemişler, aynı zamanda, Anadolu'da, Filistin'de, Akdeniz adaları ve sahillerinde, Mısır ve Kuzey Afrika'daki Fetihlerini idare edebilecekleri çok mühim bir merkezi ele geçirmişlerdir.¹²⁸

2.10.5. Hımıs'ın Fethi

Ebû Ubeyde b. el- Cerrah, Dimeşk meselesini hallettikten sonra, Ebû Sufyân'ı Dimeşk'e Amr b. el- Âs'ı Filistin'e Şurahbil'i Ürdün'e vekil bıraktı. H. Zilkâde, 14 yılında¹²⁹ Halid b. Velid ile Milhan b. Zeyyar et-Tât'yi öncü olarak Hımıs'a gönderdi; sonra kendisi de onları takip etti. Halid b. Velid, Hımıs'a ulaşınca etkili bir muhasaraya başladı. Mevsim kış olduğundan hava aşırı soğuktu: bu durum hem kale içersine sıkışan Hımışlıları zorluyor hem de Müslüman askerlerini olumsuz etkiliyordu. Bunun sonucunda Hımışlılar, daha fazla dayanamayarak emân talebinde bulundular. Müslümanlar da onlara canları, malları, şehirlerinin surları ve kiliseleri konusunda eman verdiler; ancak bir farkla ki Ebû Ubeyde, Yuhanna kilisesi'nin dörtte birinin camii yapılması hususunu bu şartların dışında bıraktı. Bunun sonucunda sahipleri tarafından terk edilen veya boş bulunan yerlere Müslümanlar yerleştirildi.¹³⁰

¹²⁶ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.144.

¹²⁷ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.147.

¹²⁸ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 405.

¹²⁹ Halife b. Hayyat, *Târihi*, s. 154.

¹³⁰ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.155.

2.10.6. Yermük Savaşı

Dımeşk ve Hımıs şehirlerinin kaybedilmesinin ardından Herkl, Rumlardan yüz bin civarında ordu topladı.¹³¹ Bunun karşısında Müslümanlar, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Hâlid b. Velid'i de yanına alarak yirmi dört bin askerle karşı hazırlığa geçti. Ebû Ubeyde b. Cerrah komutasında ki İslam ordusu Yermük nehri kenarında Rum ordusu ile karşı karşıya geldi. Şiddetli çarpışmalar sonucunda Rumlar yenilgiye uğradı.¹³² Savaşın tarihine bakıldığında Halife b. Hayyat, h. 5, Recep ayında gerçekleştiğini zikreder.¹³³

Burada şunu belirtmek gerekirken çalışmamıza konu olan Hâlid b. Velid'in Yermük savaşındaki aktif rolünü görmek için baktığımız İbn İshâk ve Belâzurî rivayetlerinde doğrudan ismini görememekteyiz¹³⁴.

---

¹³¹ Halife b. Hayyat, târihi, s. 160.

¹³² Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.158.

¹³³ Halife b. Hayyat, târihi, s. 161.

¹³⁴ Abdullah, Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, trc. Enver Güneç, Şûle Yayınları, İstanbul, 1996, s.33.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ORDU YÖNETİMİ

3.1. Kıyâde (Ordu yönetimi) Kelimesinin Lugat ve İstılah Anlamı

Lugat olarak Kıyâde, ‘kâde’ kelimesinin mastarıdır. ‘Ordunun başına geçerek yönetti.’ Anlamındadır. ‘Kavd’ kökü, ‘sevk’ kökünün zıt anlamlısıdır. Birincisi, ordunun önüne geçerek yönetmesi; diğeri, çobanın sürüyü arkadan idare etmesi anlamı taşımaktadır. Bundan hareketle kıyâde kelimesinin daha geniş anlamı ordunun işlerini görmek ve idare etmektir.¹³⁵

İstılah anlamı ise: Askerlerin üzerine hakimiyet kuran, itaati, güveni ve yardımlaşmayı sağlayan, onları hedeflerine doğru yönelten askeri iradedir.¹³⁶

Bir başka tanımda, "reislik, önderlik ve kumandanlık" gibi anlamlara gelen kıyâde kelimesi, Cahiliye devrinde Mekke'de ordu kumandanlığını ve kabile başkanlığını ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca İslamiyet öncesi dönemde kabile toplulukları halinde yaşayan bedevi ve hadarî Araplar'ın şeyh adı verilen kabile reisleri seferde ordu kumandanı; hizada ise kabile başkanı olmak üzere her iki vazifeyi de üstlenirlerdi.¹³⁷

Eski Türkçe'ye baktığımızda şu tanımları görmekteyiz: ‘Ordu’ kelimesi Türkçe bir kelimedir. en eski anlamı ise ‘Hükümdar Çadırı’ demektir. Zamanla anlam değişikliği sonucunda bu gün ki anlamını yani ‘askeri teşkilat’ karşılığını bulmuştur.¹³⁸

3.2. Ordu Yöneticisinin Gerekliği

Herhangi bir topluluğun işlerinin düzenli bir şekilde yürümesi için bir yöneticinin bulunması zorunludur. Hz Peygamber bu hususta: *Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!*¹³⁹ Diye buyurmuştur. İslam Dini'ne göre düzen ve intizam, en küçük toplum birimine kadar her yerde önemlidir. Bu sebeple Hz. Peygamber, yolculuk yapmakta olan üç kişilik, küçük ve geçici bir toplulukta bile,

¹³⁵ Abdullah, Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, trc. Enver Güneç, Şûle Yayınları, İstanbul, 1996, s.33.

¹³⁶ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.34

¹³⁷ Küçükbaşçı, "Kıyâde" TDV, XXV, 2004, s.507.

¹³⁸ Üzülmüş, Eşref, "Divânu Lugâti't-Türk'te Geçen İdâri ve Askerî Kavramlar Üzerine Bir İnceleme", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2012, 126.

¹³⁹ Ebû Dâvud, *Sünen*, Süleyman b. el- Eş'as es- Sicistânî, , Cihad, 80.

mutlaka sorumlu birinin, bir yöneticinin belirlenmesini tavsiye etmiştir. Kendisi de hayatlarında bu hususa büyük bir itina göstermiştir. Yine Bu konuda sosyolog ve tarihçi İbn Haldun şöyle demektedir: İnsanlar cemaat haline geldiklerinde ve dünyanın imarı sağlandığında, onları birbirine karşı koruyacak bir yöneticinin bulunması zorunludur. Sözü edilen bu yönetici insanlar arasından çıkacak kuvvet ve idare onun elinde olacaktır.¹⁴⁰

Hiz. Peygamber'in savaşlarına baktığımızda kendisinsin ordu komutanı olması; yine gönderdiği seriyelerin başına komutan tayin etmesi, ordu yöneticiliğinin zorunluluğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

3.3. Komutan ve Komutanın Özellikleri

3.3.1. Müslüman Olması

İslam Dini'nde herhangi bir ibadetle mükellef olmanın şartlarından birisi de Müslüman olmaktır. Cihatta ibadet sayıldığına göre onu yapacak kişinin Müslüman olması şarttır. Bu nedenle Hiz. Peygamber Bedir, Uhud gibi önemli savaşlarda ordu içersinde gayrimüslim bulundurmamıştır.¹⁴¹

Hiz. Peygamber Uhud savaşına çıkarken, Sahâbeden bazıları, Yuhudilerle aralarında yardımlaşma sözleşmesi bulunduğu için onlardan yardım isteme teklifinde bulundular. Hiz. Peygamber'in cevabı: " *Biz şirk ehlinden birine karşı başka bir şirk ehlinden yardım istemeyiz*" şeklinde oldu.¹⁴²

Hiz. Peygamber sevk ve idare ettiği birliklerin başkumandanlığını bizzat üstlenmiş, katılmadığı seferlere ise kumandanlar tayin etmiştir. Ondan sonra başkumandanlık halifelerin görevleri arasında sayılmış, ancak halifeler genellikle seferlere bizzat katılmayıp bu görevleri yerlerine kumandan tayin ederek yürütmüştür. Askeri vali statüsündeki valiler de orduları bizzat kumanda eder; veya orduya başka birini görevlendirirlerdi.¹⁴³

¹⁴⁰ İbn Haldun, Mukaddime, (trc; Halil Kendir), Yeni Şafak, İstanbul, 2014, I, s.215.

¹⁴¹ Ağırman, M, Hiz. Peygamber'in Savaş Stratejisi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1992, s. 90.

¹⁴² İbn Hişam, *Sîretü'n- Nebeviyye*, III, s. 381.

¹⁴³ Terzi, "Ordu" TDV, XXXIII, 2007, s.360.

İslam'da ordu komutanında aranan özelliklerin en başında hiç şüphesiz Müslüman olma şartını görmekteyiz. Bu hususu Hz Peygamber'in tayin etmiş olduğu tüm komutanlarda görmek mümkündür.¹⁴⁴ Hâlid b. Velîd'in cesarete ve geniş harp tecrübesine sahip olmasına karşın Hz. Peygamber Mûte savaşında Hâlid'i komutan seçmemiştir.

Hz Peygamber ordu komutanı olarak Zeyd b. Hârise'yi ve ondan sonra komutanlığı devralacakları seçtiği halde bunların içersinde Hâlid b. Velîd'in olmayışı yeni Müslüman olmasındandır. Mûte savaşının komutanları daha önceden Müslüman olmuşlar ve İslam'ın yücelmesi için büyük fedakarlıklar göstermişlerdir.¹⁴⁵

Bu bilgilerden hareketle diyebiliriz ki; İslam Ordusunda komutan olma kriterinin en başında Müslüman olma şartı gelmektedir.

3.3.2. Savaş Tecrübesi

Komutan olacak kimsenin geniş askeri tecrübesinin olması, savaş idaresi ve taktiklerini iyi bilmesi gerekmektedir. Bir orduya veya birliği komutan olacak kişinin savaş tecrübesi onun daha önce askeri eğitiminin ve savaş tecrübesinin olmasını zorunlu kılmaktadır. Mantık olarak düşündüğümüzde hiç savaşa katılmamış bir kişinin direk olarak komutan tayin edilmesi; hem orduyu hem de kişiyi, yani komutanı zora sokacaktır. Bunun Sonucunda ise özel olarak ordu , genel olarak Müslümanlar hezimete uğrarlar. Hz Peygamber'in uygulamalarına baktığımızda şunları görmekteyiz: '*Bir topluluğun başına komutan olarak atadığım kişiden daha hayırlı kimseler o toplulukta bulunabilir. Ancak o kimse, bu topluluğun en uyanık ve savaşı en iyi bilen olması nedeniyle bu göreve getirilmiştir.*' Hz. Peygamber, bu sözü ile, komutan tayin edilirken dini hususlarda ki faziletin değil, askerliği iyi kavrama ve savaş idaresi konusunda tecrübeli olma özelliğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁴⁶

Hz. Peygamber, Amr b. el- As'ı Ebû Bekir ve Ömer'in de bulunduğu ordunun başında Zâtü's-Selâsil'e gönderdi.¹⁴⁷ Savaş yerlerine ulaştıklarında Amr b. el- As ateş yakmamalarını emretti. Bunun üzerine sinirlenen Ömer Amr b. el- As'a müdahale etti;

¹⁴⁴ Tayin edilen komutanlar için bkz: Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, I- III; Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*,

¹⁴⁵ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.50.

¹⁴⁶ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.51.

¹⁴⁷ Önkâl, A, "Amr b. Âs" TDV, III, 1991, s.80.

Ebû Bekir ona engel olarak: ‘Allah Rasûlü Amr’ı senin başına savaş yönetmeyi daha iyi bildiği için seçti.’ Dedi. Böylece Ömer sakinleşti. Bu olaydan sonra Amr, Hz. Peygamber’in kendisini neden tercih ettiğini şöyle dile getiriyor: *‘Kendi kendime Ebû Bekir ve Ömer varken beni ordunun başına geçirmesinin sebebini, O’nun yanında özel bir yerimin olduğuna bağladım.’*¹⁴⁸ Bu bilgilerden şunu anlıyoruz ki küçük bir birliğe veya bir orduya komutan olacak kişide aranan özellik, daima ‘tecrübe’ olmuştur.

3.3.3. Cesaret

Komutanda bulunması gereken özelliklerden biri de cesarettir. Çünkü düşmanın karşısında sebat etmenin, zafere ulaşmanın tek yoludur. Komutanın bu özelliklerinden yoksun olmasının askerler üzerindeki olumsuz etkisini düşündüğümüzde, sonuçları oldukça kötü olacaktır. Komutan maiyetine her bakımdan örnek olmalıdır.

Komutanın kendisinde bulunabilecek kötü bir özellik astlarına onulmaz derecelerde yansiyabilir. Cesur, gözü pek korkusuz bir komutan, astları korkak bile olsa onları iyi yönde etkileyebilir.¹⁴⁹

Yûsuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig’ de komutanın cesaretini şöyle dile getirmektedir:

-Korkak askerin cesaret alması için kumandanın kahraman ve cesur olması gerekir.

-Aslan köpeklere baş olursa, köpeklerin her biri kendi karşındakilere aslan kesilir.

Eğer aslanlara köpek baş olursa, o aslanların hepsi köpek gibi olur.

-Savaşta korkak kimselere gerek yoktur, korkaklar kadınlara benzerler.

-Korkak kimseler orduyu bozarlar, ordu bozulursa askerler birbirlerini ifsat ederler.

-Ölümü hatırına getirmeyerek düşmanını vuran, yaman ve pek yürekli adam ne der dinle: Anadan doğan hiç kimse ecelsiz ölmez; düşmanını görünce ne korkarsın? Düşmana yalın hücum et, erkekler gibi vuruş. Cesur dediğin haysiyet sahibi olur. Haysiyetli insan ölürken vuruşarak ölür. Dayan, düşmana hiç bir surette arka verme, düşmanı vur veya vuruşarak orada öl!

¹⁴⁸ Buhari, Sahîh, Tecrîd-i Sarîh, c. IX, s.336.

¹⁴⁹ Sarıca, B, ‘Kutadgu Bilig’de Komutan ve Ordunun Nitelikleri’, A.ü Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 37, 2008, s.91.

-Orduları delip geçmek için sebatlı olmalı, askeri coşturmak için de kesin kararlı olmalı.¹⁵⁰

Savaş meydanlarında bir komutanın başkalarından daha fazla artıları olmalıdır. Yûsuf Has Hâcib, bu özellikleri değişik hayvanların öne çıkan özelliklerine bakarak anlatır:¹⁵¹

-Onun yüreği savaşta aslan yüreği gibi, dövüşürken de bileği kaplan pençesi gibi olmalıdır. kurt gibi kuvvetli,, kırmızı tilki gibi kurnaz, deve gibi kin ve oç gütmeli.¹⁵²

3.3.4. Tayin Edilmişlik

Komutanın tayini, üstleneceği mesuliyetin büyüklüğünden dolayı oldukça önemlidir .Çünkü tayin edilen komutandan orduyu umûmun çıkarını sağlayacak şekilde yönetmesi istenir. Aynı şekilde askerden de tayin edilen komutana mutlak itaati istenir.

Hz. Peygamber, H.11. yılın Safer ayında (Mayıs 632) Suriye bölgesine gitmek üzere Üsâme b. Zeyd kumandasında bir ordu hazırlattı. Hz. Ebû Bekir ile Ömer gibi önde gelen sahâbîleri de onun emrine verdi Üsâme, Medine'nin dışında Curf denilen yerde karargâhını kurdu. Bu arada Resûl-i Ekrem'in hastalığı şiddetlendi. Bazıları Resûlullah'ın, Hz. Ebû Bekir ile Ömer gibi sahâbîlerin bulunduğu bir orduya âzatl bir kölenin genç ve tecrübesiz oğlunu kumandan tayin etmesini eleştirmeye başlamıştı.

Bunu duyan Hz. Peygamber mescide gitti; Zeyd b. Hârise'yi Mûte Savaşı için kumandan tayin ettiği günleri hatırlatarak, *“Daha önce onun babasını kumandan tayin etmeme de karşı çıkmıştınız Babası kumandanlığa nasıl lâyıksa oğlu da lâyıktır”* diyerek itirazların yersizliğini belirtti.¹⁵³

Bu hadiseden şunu anlıyoruz ki ister devlet başkanın tayin ettiği ordu komutanı; isterse başkomutanın tayin ettiği birlik komutanı, bunlara itaat etmek ordunun başarısı için oldukça önemlidir.

3.4. Hâlid b. Veîd'in Komutan Olarak Özellikleri

¹⁵⁰ Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib, (trc; Reşid Rahmeti Arat), Türk Dil Kurumu yayınları, s. 125.

¹⁵¹ Sarıca, B, ‘Kutadgu Bilig’de Komutan ve Ordunun Nitelikleri’, s.92.

¹⁵² Kutadgu Bilig, s.126.

¹⁵³ Arı, M, ”Usâme b. Zeyd” TDV, XLII , 2012, s.362.

3.4.1. Kuvvetli Şahsiyeti

Arapça bir kelime olan ve “Yunancada “karakter”, Türkçede ise “kişilik” kelimeleriyle ifade edilen şahsiyet”¹⁵⁴ genel anlamı ile insanı insan yapan ve diğer varlıklardan ayıran fitri yapı, ¹⁵⁵ özel anlamı ile de bir insanı diğer insanlardan ayıran kişisel özellikler bütünü olarak değerlendirilebilir.¹⁵⁶

Başka bir açıdan Şahsiyet, insanın kendi benliğinin farkında olması ve benliğine bağlı hareketler üzerinde hürriyete sahip olmasıdır.¹⁵⁷ Bu tanıma bakarak Hâlid b. Velid’in Kuvvetli bir şahsiyetinin olduğunu söyleyebiliriz. Bu kuvvetli şahsiyetin oluşmasında ailesi ve kabilesinin büyük katkısı olmuştur; çünkü Hâlid b. Velid, Kureyş’in asil bir kolu olan Benî Mahzûm kabilesindendi. Yetiştirmesi ise doğruluk ve iyi ahlakın hüküm sürdüğü Velid b. Muğîre’nin evinde gerçekleşmişti.¹⁵⁸

3.4.2. Cesareti

Cesaret, tanımlanması zor, ama fark edilmesi kolay bir erdemdir. Kavram olarak tanımladığımızda cesaret, korku, endişe ve zorluk karşısında zihinsel ve ahlaksal olarak ayakta kalma gücüdür.¹⁵⁹ Komutanda bulunması gerekli özelliklerden biri de hiç şüphesiz cesarettir. Çünkü, askerlerin sebat etmeleri için komutanlarında bu sıfatı görmesi gerekir. Bu sıfat Hâlid b. Velid’ de en çarpıcı şekliyle görünmekte idi. Ordunun önünde yürümesi, hücum anında mübâreze¹⁶⁰ için kendisinin meydana atılması, geri çekilme anında ordunun en son bölümüyle birlikte dönmesi cesaretinin ne boyutta olduğunu göstergesidir.¹⁶¹ Hâlid b. Velid’in bu cesaretini hem Müslüman olmadan önce katıldığı savaşlarda; hem de sonraki savaşlarda görmekteyiz.

¹⁵⁴ Mevlüt Kaya, “Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik oluşumundaki Rolü”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (1997), s.4-5.

¹⁵⁵ Neda Ermaner, “Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XX., 1976, s.43

¹⁵⁶ Pişgin, Y, “ Kur’an ve Sünnete göre Beslenme ve Şahsiyet yapısına Etkisi”, Eskiye dergisi, 28, 2014, s.148.

¹⁵⁷ Köseadağ, S, “ Nurettin Topçu’da İnsan ve Şahsiyet”, Mavi Atlas Dergisi, 69-79, 2017, s.72.

¹⁵⁸ Reşid, *İslam’da Ordu ve Komutan*, s.540.

¹⁵⁹ Mert, İ, ‘Terör Yönetimi Kuramı ve Cesaret: Kavramsal Bir Tartışma’, Güvenlik Stratejileri dergisi, 9, 2010, s.69.

¹⁶⁰ Mübâreze: Savaşta vuruşmak için iki taraftan birer kişinin karşı karşıya gelmesi.

¹⁶¹ Reşid, *İslam’da Ordu ve Komutan*, s.541.

Meselâ Müşriklerin Hendek savaşında hiç beklemedikleri ve harp taktiği olarak daha önce bilmedikleri hendek savunmasını geçebilmek oldukça zor gözüküyordu. Ancak doğuştan cesaret ve kabiliyet sahibi Hâlid b. Velid, hendeğin dar yerini tespit edip atlama girişiminde bulunması;¹⁶² her ne kadar bu girişim başarısız olsa da, bu teşebbüs onun ileri derecedeki cesaretini ortaya koymaktadır.

Hayatı savaşlarda geçmiş bir komutanın şecaât örneklerini sıralamak elbette konumuzu yekun olarak aşacaktır. Biz burada bir örnekle yetiniyoruz; ama ‘İslam’da Ordu ve Komutan’ eserinin müellifi Abdullah Reşid’in şu tespiti dikkat çekicidir: ‘‘Onun şecaâtine en güzel örnek bedenindeki kılıç yaralarıdır.’’ Hâlid b. Velid, ölüm döşeğinde kendisini şöyle vafediyordu: ‘‘*Hayatım boyunca yüzden fazla savaşa katıldım; bedenimde kılıç veya ok darbesi almamış hiçbir karış yer yok, ama ne hazindir ki yatağımda korkaklar gibi ölüyorum*’’¹⁶³

---

¹⁶² Vakidî, Kitabu’l – Megâzi, II. s. 112.

¹⁶³ Reşid, *İslam’da Ordu ve Komutan*, s.541.

3.4.3. Bedeni Kabiliyetleri

Böyle büyük bir komutanın askeri kabiliyeti yanında bedeni yeterliliğinin olması oldukça önemli idi. Çünkü harp demek at sırtında uzun, yorucu yolculuklar demektir. Kılıç kalkan kullanmak demektir. İşte bunların yapılabilmesi için bedeni kabiliyetin olması gerekiyor.

Kureyş'in askeri ve bilhassa süvari birliklerinin sevk ve idaresini üstlenmiş olan Mahzum oğulları, çocuklarını yetiştirirken, onlara at binmeyi ok, yay, mızrak kullanmayı öğretiyorlardı. Hâlid b. Velid'de bu şekilde yetiştirildiği için bedeni kabiliyetleri gelişmiş oluyordu; Ayrıca güreş yapması da ayrı bir vucut gelişimi idi. Cahiliye çağında, özellikle panayırlarda çok yaygın bir şekilde güreş müsabakaları yapılırdı. Ömer b. Hattab' da Ukaz panayırındaki güreşleriyle ün salmıştı. Ömer b. Hattab'ı bir güreş müsabakasında yenen Hâlid b. Velid, bu alanda da bedeni anlamda gücünü göstermiş oluyordu.¹⁶⁴

3.4.4. Doğru ve Çabuk Karar Vermesi

Hâlid b. Velid, üstün bir zekaya sahipti. Bir komutan olarak anlık ve doğru karar vermesi gerektiğinde; tecrübesini de katarak karar veriyordu. Ama bu karar öncesinde düşman ve savaş meydanı hakkında bilgi sahibi olması gerekiyordu.

Düşman hakkında bilgi elde etmesi şu yöntemlerle gerçekleşiyordu:

- a- Keşif için askeri devriyeler gönderiyor
- b- Düşman içerisine casuslar sokuyor
- c- Alınan esirleri konuşturuyor
- d- Özel olarak kendisi araştırma yapıyor¹⁶⁵

Özel olarak kendisinin araştırmasına şu örnek verilebilir: Irak'ta bulunan el-Enbâr şehrinin fethinde Enbârlılar şehrin etrafını hendekle çevirmişlerdi. Bunu gören Hâlid b. Velid kendisi keşif yapmaya çıkmıştı. Keşif sırasında hendeğin zayıf noktasını görünce hemen deve kestirip ardından onların ölüsü ile geçici köprü yaptırıp; askerlerini hendekten bu şekilde geçirmiş oluyordu.¹⁶⁶ Yine Irak Şam arasında yapılan seferde tedbir olarak ordunun temel ihtiyacı olan suyu deve üstünde ve karnında taşıttırıştır. Develere çöle girmeden önce çokça su içirtip, ayrıca geviş getirip susamasınlar diye

¹⁶⁴ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 85.

¹⁶⁵ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.532.

¹⁶⁶ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, VI, s. 507.

dudaklarını kestiriyordu. Atlı askerlere emrederek gerektiğinde bu develerin kesilip; askerin ve atların su ihtiyacının bu şekilde karşılanması amaçlıyordu. Çünkü çözü sıkıntısız geçmek istiyordu.¹⁶⁷ Yine Hire halkı ile savaşırken Fârisîler Fırat nehrinin bazı kollarını keserek, Müslümanları taşıyan kayıkların ilerlemesini engellemeye çalışmışlardı. Bu zor durumda süratle harekete geçen Hâlid b. Velid, Fârisilerin ve komutanları Mürzüban'ın bulunduğu bölgeye yönelerek onları hezimete uğrattı. Bunu hallettikten sonra Fırat'ın önu kesilen kollarını açarak kayıkların tekrar hareket etmesini sağladı.¹⁶⁸

3.4.5. İnsiyatif Alması

İnsiyatif, herhangi bir karar verilmesi gerektiği durumlarda, içinde bulunulan duruma göre, kalıpların ve kuralların dışına çıkarak kendi başına esnek karar verebilme gücü veya yeteneğidir. Hâlid b. Velid'e baktığımızda biz kendisinde bu insiyatif almayı sık sık görmekteyiz. Bu insiyatif almayı daha Müslüman olmadan önce Uhud savaşında Hz. Peygamber'in okçular tepesine yerleştirdiği elli kadar okçunun yerlerinden ayrılmasını fırsat bilen Hâlid b. Velid, insiyatif olarak İslam ordusunu arkadan arkadan kuşatmış ve Müslümanlara büyük kayıplar verdirmiştir.¹⁶⁹

Yine Rumlar'la Fırat'ta karşılaşp onları yendikten sonra, ordusunu Irak'a bırakarak Hac ibadeti için Mekke'ye gitti. Bu gidiş için Halife Ebû Bekir'den izin almamıştı.¹⁷⁰ Ebû Bekir de bunun üzerine ceza vererek Şam'a yönelmesini emretti. Hâlid b. Velid'in savunması ise kendisinin ayrılmasıyla ordunun zarara uğramayacağını; ayrıca gizlice gittiğini dile getirmesi oldu.¹⁷¹

Hâlid b. Velid'in insiyatif alma özelliğini askeri alanın dışında mâli sahada da görmekteyiz. Ömer b. Hattab hilafete geçince Halid b. Velid'e mektup yazarak koyun ve deve gibi mâli harcamaları kendisinin izni dışında yapmamasını emretti. Hâlid b.

¹⁶⁷ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, s.130; Philip, Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, (trc; Salih Tuğ), İfav yayınları, İstanbul, 1995, I, s.226.

¹⁶⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, VI, s. 507.

¹⁶⁹ Vakidî, *Kitabu'l – Megâzi*, II, s. 234.

¹⁷⁰ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.536.

¹⁷¹ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.542.

Velid'in cevabı ise şu şekilde oldu: ‘‘Beni ya işimle baş başa bırakırsın, ya da bu işi sen üslenirsin.’’¹⁷²

3.4.6. İleri Görüşlü Olması

Komutanda olması gereken özelliklerden biri de, onun ileri görüşlülüğüdür. Bir komutanın uzak ve yakın ihtimalleri göz önünde tutarak savaş öncesi ve savaş sonrası tüm tedbirleri alması aslında ileri görüşlülüğünü göstermektedir. Başka bir açıdan ileri görüşlülük plan yapmayı zorunlu kılan şeydir.

Örneğin Hudeybiye’de Hz. Peygamber Hâlid b. Velîd’ in bulunduğu dağın eteklerinde ki vadiye kadar geldi. Kendisini takip eden Hâlid b. Velîd, Hz. Peygamberin konakladığı yere yakın bir yere yerleşti; öğle vakti olunca Bilâl-i Habeşî ezan okudu arkasından namaz kıldılar. Namaz bitince de eski hallerini alan Müslümanların bu durumunu gören Hâlid b. Velîd’ in yanındakilere şunları söyledi: *Onların açıkları vardır. Savunmadan gafil oldukları bu anda saldıracak olsaydık onları öldürürdük; fakat ziyanı yok kendi canlarından, mallarından ve evlatlarından daha sevimli olan bir vakit geliyor (ikindi) işte o zaman saldırıya geçeriz.*¹⁷³ İşte bu örnek Hâlid b. Velid’in ileri görüşlülüğüne açık bir şekilde göstermektedir.

Yine Rumlarla yapılan Yermük Savaşı’nda Müslümanlar Rumlarla karşılaştıklarında komutan Hâlid b. Velid’e Rumlar şöyle dedi: ‘*Ya bize geçit verin biz gelelim, yahut siz gelin.*’ Hâlid b. Velid: ‘*Siz bu tarafa geçin biz olduğumuz yerdeyiz*’ dedi. Onlar geri çekilin ki gelelim dedilerse de Hâlid b. Velid bunu kabul etmedi. O vakit Rumlar ve Fârisiler kendi aralarında şöyle konuştular: ‘*Mülkünüze sahip çıkınız! Vallahi karşınızdaki ordu din için savaşıyor; Ayrıca ilim sahibidirler. Vallahi onlar, zaferi kazanacaklar.*’ Daha sonra Hâlid b. Velid’in ordusunun altından geçtiler. Bunun üzerine hücumla geçen Müslüman askerler, şiddetli çarpışmanın ardından düşmanı hezimete uğrattı. Bu başarı Hâlid b. Velid’in ileri görüşlülüğüne dayanmaktadır. O ileri görüşlülüğü ile tehlikeli bölgeye girmeyi reddetmiştir. Askeri bir konuda duygularıyla hareket etmeyerek İslam ordusunu hezimetten kurtarmıştır.¹⁷⁴

Harp usullerini çok iyi bilen Hâlid b. Velid, bir hedef belirleyip onu gerçekleştirmek için büyük çaba gösteriyordu. Tüm savaşlardaki ilk hedefi, karşı tarafın

¹⁷² İbn Hacer el- Askalâni, *el- İsbabe fi temyîzi’s- Sahâbe*, s.143.

¹⁷³ Vakidî, Kitabu’l – Megâzi, II. s. 234.

¹⁷⁴ Reşid, *İslam’da Ordu ve Komutan*, s.536.

komutanını öldürmek veya savaş meydanından o komutanın kaçmasını sağlamaktı. Bu hedefine ise iki yolla ulaşıyordu; ya Mübâreze ya da komutanın karargâhına hücum ederek; bunun sonucunda ise komutansız kalan asker ya teslim oluyor ya da kaçıyordu.¹⁷⁵

Örneğin Yermük savaşında hedef olarak, piyade Rum askerleriyle atlılar arasını açarak güç birliği sağlamalarını engelliyordu. Atlı birliklerin desteğini alamayan Rum askerleri kolay bir şekilde dağılıyordu.¹⁷⁶

3.4.7. Genel Anlamda Askeri Açidan Bilgi ve Tatbiki

Genel olarak baktığımızda şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki Hâlid b. Velid, harp usullerini çok iyi bilen ve tatbik eden bir komutandı. Harp usullerini ve tatbikini farklı savaşlarda şu örneklerle görebilmekteyiz:

a- Düşmana âni saldırma;

Bu taktik dünya harp tarihinde başarı olmuş çoğu komutanda görmektedir. Hâlid b. Velid, Tuleyha eî- Esedî üzerine hareket ettiği zaman, Tay bölgesine yönelerek, Tuleyha üzerine gitmeyeceği zannı oluşunca Tay kabilesi Tuleyha ordusundan ayrılarak kendi bölgesinin korunması çabasına girdi. Bu ayrılıktan sonra zayıf kalan Tuleyha ordusuna baskın yapan Hâlid b. Velid, düşmanı hezimete uğrattı.¹⁷⁷

b-Düşmana karşı askeri güç;

Harp konusunda asker ve silah gücünün zafere ulaşmada ne derece önemli olduğunu bilen Hâlid b. Velid, bu gücün sayı bakımından değil de nitelik bakımından olması gerektiğini önceliyordu. Bunun en güzel örneği Mekkeli muhâcirlerin cihad konusunda ki samimiyet ve iştiyâkı gördükten sonra onlarla savaşma isteğidir. ‘‘*Gecelerden birinde, bana evimde cariye hediye edilmesi veya çocuk müjdesi verilmesinden; soğuk bir gecede Muhâcirlerden oluşan bir ordu ile düşmana hücum etmem bana daha sevimlidir*’’¹⁷⁸

¹⁷⁵ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.542.

¹⁷⁶ Sallâbi, *I. Halife Hz. Ebû Bekir*, s. 440.

¹⁷⁷ Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.542.

¹⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, c.V, s.39

c- Psikolojik savaş;

Psikolojik savaş: Dost birliklerin moral gücünün yüksek tutulması, buna karşın düşman birliklerin maneviyatını çökertecek usullere baş vurarak, onları savunmasız ve savaşamaz bir hale sokma girişimleridir.¹⁷⁹ Dünya harp tarihinde kullanılan bu taktik Hz. Peygamber tarafından dahi kullanılmıştır. O'nun askerinin morali her zaman yüksekti. Hatta Uhud savaşında fazlaca şehid verdiklerinde bile, müşriklerden üstün oldukları tarafları dile getirip, askerinin moralini daima yüksek tutmuşlardır. Ömer b. Hattâb ile Ebû Sufyan'ın karşılıklı konuşması örneği: ‘‘Allah en yüce ve en büyüktür, savaşımız eşit değildir. Bizim ölülerimiz cennettir; sizinkiler ise cehennemde.’’¹⁸⁰ İslam ordusunun moralinin yüksek tutulması için başvurulan yöntemlere baktığımızda: Askerin kasîde söylemesi, toplu halde tekbir getirmesi, çeşitli şakaların ve sohbetlerin yapılması, şehitliğe teşvik cümlelerini görmekteyiz.¹⁸¹

Psikolojik harp taktiğinin diğer bir yönü de karşı tarafın moralini çökertme taktikleridir. Bunun için İslam ordusunun bazı yöntemlere başvurduğunu görmekteyiz. Özel olarak Hâlid b. Velid'e baktığımızda Kur'an bilenlere Enfal suresi okutarak cihadın faziletini, savaştan kaçmanın cezasını askerlere hatırlatıyordu. Yine Müslümanların kahramanlıklarını anlatan hatipler görevlendirip, Allah Resûlu ve Ebû Bekir zamanındaki savaş sahnelerinden örnekler verdirerek askeri heyecan ve şevke yöneltiyordu.¹⁸²

Hâlid b. Velid'in psikolojik savaş taktiği olarak Mûte'de yapmış olduğu dâhiyane yöntem belki de dünya harp tarihinde sadece Hâlid b. Velid tarafından ilk defa yapılmış olacaktı. Mûte günü Hâlid bin Velid akşam olup ordular saflarına çekilinceye kadar harbi mükemmel bir şekilde idâre etti. Geceleyin de harp tertibâtını tamâmen değiştirdi. Sağ koldakileri sola, sol koldakileri sağa, arkadakileri öne, öndekileri arkaya aldı. Ertesi gün düşman, bu değişik harp taktiği karşısında şaşkınlığa uğradı. Karşılarında yeni sîmâlar görünce, Müslümanlara takviye kuvvet geldiğini zannederek bir hayli tereddüt geçirdi. Hâlid b. Velid de bu tereddütü gâyet güzel değerlendirerek şiddetli bir taarruzda bulundu. Böyle bir hücumu beklemeyen düşman, üzerlerine gelen

¹⁷⁹ Ağırman, M, *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi*, Basılmamış Doktora Tezi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1992, s.161.

¹⁸⁰ Vakidî, *Kitabu'l – Megâzi*, I. s. 271; İbn Hişam, *Sîretü'n- Nebeviyye*, III, s. 125.

¹⁸¹ Ağırman, s.161.

¹⁸² Reşid, *İslam'da Ordu ve Komutan*, s.547.

İslam ordusu karşısında dayanamadı. Bozulma emâreleri göstermeye başladı. Sonunda ihtiyâten geri çekilmek zorunda kaldı. O gün elinde tam dokuz kılıç parçalanan¹⁸³ Hâlid b. Velid, bu fırsatı da değerlendirerek kendisi de düşmana hissettirmeden orduyu geri çekti. Bu siyâsî manevra, onun askerî dehâsını perçinleyen ikinci bir hareket oldu.¹⁸⁴

3.5. Başkomutanlıktan Azli

Hâlid b. Velîd, İslam safına geçtikten sonra Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in emri altında komutanlık görevi üstlendiğini görmekteyiz. Ama Hz. Ömer'le olan münasebeti, hâlife Hz. Ömer'in Onu kumandanlıktan azletme meselesi sebepleri açısından çok tartışılacak bir konu olmuştur. Bu sebeplerin tartışılmasının ilk kaynağı azil sebebinin kaynaklarda farklılık arz etmesindedir. Mesela Hz. Ömer tarafından Sa'd b. Ebû Vakkas, Ebû Musa el- Eşârî, Muğîre b. Şu'be gibi birçok meşhur kişilerinde görevlerinden azledildiklerini bilmekteyiz.¹⁸⁵ Fakat kahramanımız Hâlid b. Velîd'in azli çok irdelenmiş altında bir şeyler arama girişimlerine gidilmiştir. Biz öncelikle bu farklı sebep rivayetlerine bakacağız: İlk olarak Taberî'nin İbn İshak'tan rivayetinde uzunca sebep zikredildiğini görmekteyiz. Hz. Ömer, Hâlid'i kendisi hakkında sarfetmiş olduğu bir sözden dolayı azletmiştir. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir döneminden bu yana Hâlid'e dargın bulunuyor; çünkü Hâlid,'in işlerini beğenmiyordu. Yine Hâlid'in Mâlik b. Nüveyre'yi öldürmesi ardından karısı ile evlenmesi olayına sıcak bakmamıştı. Hz. Ömer halîfe olur olmaz Hâlid'i azletti ve kendisi hakkında şunları söyledi: 'O, benim hilâfetim esnasında hiçbir görevde bulunmayacaktır.' Bunun üzerine Ebû Ubeyde'ye şu mektubu yazdı: 'Eğer Hâlid kendisini yalanlarsa, kumandanlığa devam etsin; yok eğer yalanlamazsa onun yerine sen komutan olacaksın. O'nun başından sarığını çıkar ve malının yarısına el koy.'¹⁸⁶ İbn Sa'd,rivayeti: Bir gün Şam diyarından gelen bir topluluğu gören Hz. Ömer, oradan yeni bir haber var mı ? Diye soru sordu. Onlarda: Biz yola çıktığımız gün Hâlid b. Velid vefat etmişti dediler Bunun üzerine Hz. Ömer birkaç kere İnnâ Lillah ve İnnâ İleyhi Râci'ûn diyerek O'na rahmet diledi. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, o halde niçin kendisini azlettin? Dedi.

¹⁸³ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.230.

¹⁸⁴ Vakidî, Kitabu'l – Megâzi, II. s. 423.

¹⁸⁵ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 427.

¹⁸⁶ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 429.

Ben O'nu malını şerefli, sadık ve güzel söz söyleyenlere dağıtmasından dolayı azlettim. Dedi.¹⁸⁷ İbn Kesir rivayeti ise meseleyi çok gerilere götürerek gençlik yıllarındaki bir meseleye dayandırıyor. Buna göre akran olan Hz. Ömer ve Hâlid b. Velîd bir panayırda güreşe tutuşmuş ve Hâlid, Hz. Ömer'i yere vurup ayağının kırılmasına sebep olmuştur. Bu hadise onların aralarında husumet peyda ettiği için Hz. Ömer halîfe olunca O'nu kumandanlıktan azletmiştir.¹⁸⁸

Başka bir sebep ise Ebû Yusuf'un Kitâbu'l Harâc adlı eserinde şu şekilde rivayet edilmiştir: 'Hâlid b. Velid, azledildiğini öğrenince insanlara hitaben şu konuşmayı yaptı: 'Müminlerin emiri beni Şam'a vali ve komutan tayin etti. Ben orayı yağ ve bal haline getirince yani ülkeyi fethedip asayışı temin edince beni azledip yerime başkasını getirdi' dedi.' Bunun üzerine oradakiler:

- *Ey Emir! Sabırlı ol; bu fitnedir*, dedi. Bunun üzerine Hâlid,:
- *Ömer b. Hattab sağ olduğu sürece fitne yoktur*. Diye karşılık verdi. Hâlid b. Velid'in bu konuşmasını öğrenen Hz. Ömer:
- *Hâlid bilmelidir ki, İslam'a yardım eden, Müslümanları Muzaffer kılan Hâlid değil, Allah'tır, O'nu, bu hususu bilmesi için azlettim*, dedi.¹⁸⁹

Taberî'nin Seyf tarafından rivayeti ise şöyledir: *Hz. Ömer memleketin her tarafına mektuplar yazıp şu hususu ilan etti: 'Ben Hâlid'i ona kızdığımdan veya ihanetinden dolayı azletmiş değilim. Fakat insanlar onun yüzünden fitneye düştüler; ben onların Hâlid'e güvenmelerinden ve onun yüzünden hesaba çekileceklerinden korktum. İstedim ki onlar, her şeyi yapanın Allah olduğunu bilsinler ve böylece fitneye düşmekten korunsunlar.*¹⁹⁰

Biz bu rivayetleri inceleyip karşılaştırdığımızda şu yorumu yapabiliyoruz: Orta da bir azletme hadisesi var ve bu azil en üst makam tarafından verilen karar; kararı veren Hz. Ömer, bunu neden yaptı? Bu sebebi belirlemek aslında çok güç. Çünkü insanların ne düşündüklerini neyi amaçladıklarını bilmek ve kestirmek tam manasıyla imkansızdır. Ama rivayetlerde Hz. Ömer'in kendi ağzı ile azil sebebini açıklaması ve bu açıklamanın da bir birine zıt olması yine işimizi zorlaştırmaktadır. Bizim düşüncemiz ise ise bir Hâlid b. Velid uzmanı olan Mustafa Fayda'ya katılmak olacaktır.

¹⁸⁷ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.48.

¹⁸⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, VI, s. 507.

¹⁸⁹ Ebû Yusuf, Kitâbu'l-Harac, (trc; Ali Özek), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1970, s. 248.

¹⁹⁰İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.41.

Ebû Ubeyde komutanlık özelliklerinin yanı sıra aynı zamanda liderlik vasfını haiz bir kişiliğe sahiptir. Örneğin hilafet tartışmaları sırasında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer halife olarak ona biat etmek istemişler ve orada bulunanlara halife adayı olarak önermişlerdir. Necranlılar Hz. Peygamber'le görüşükten sonra kendilerine güvenilir birisini göndermesini istedikleri zaman Rasulüllah ashabın da önerisiyle onu Necran'a göndermiştir.¹⁹¹

Hz. Ömer'in Ebû Ubeyda b. Cerrah'ı Suriye'ye yeni vali ve başkumandan tayin etmesinin bir başka sebebi Ecnâdeyn ve Yermük gibi iki büyük meydan maharebesinin kazanılması ve Suriye'de bir çok şehrin fethedilmesi ve oradaki Bizans hakimiyetine son verilmesi üzerine, Müslümanların oraya yerleşmesini, yapılan anlaşmaların tatbik edilmesini, yerli gayri müslim halka İslam'ın anlatılmasını, öğretilmesini sağlayacak bir insana duyulan ihtiyaçtır. Bu sebepler Hâlid b. Velid değil de Ebû Ubeyde b. Ceerrah'ın tercih edildiğini doğrulamaktadır. Kısacası bu kararda Hâlid'in azli değil Ebû Ubeyde'nin tayini ön plandadır. Bizim tercih edip katılacağımız bir başka rivayet ise Hz. Ömer'in tevekkül anlayışıdır: *Hâlid bilmelidir ki, İslam'a yardım eden Müslümanları muzaffer eyleyen Hâlid değil Allah'tır.*¹⁹²

3.6. Vefatı

Kahramanımız Hâlid b. Velîd'in ölüm tarihini net bir şekilde bilememekteyiz. Çünkü siyer ve tarih araştırmacıları O'nun ne zaman ve nerede öldüğü hususunda farklı rivayetler nakletmişlerdir. Bu rivayetlerin farklı oluşunun sebebi başkumandanlıktan azledildikten sonra hayatı hakkında hiçbir bilgiye rastlanılmamasıdır.¹⁹³ İbn Sa'd,

Hâlid b. Velîd, Hz. Ömer tarafından azledildikten sonra Hıms'a gitti h. 21 yılında vefat edinceye kadar hep orada kaldığını söyler.¹⁹⁴ Yine İbn Hacer, Hâlid b. Velîd'in Hıms'da h. 22 yılında vefat ettiğini söyler.¹⁹⁵ Bedr el- Aynî aynı şekilde yer

¹⁹¹ Balcı, İ, 'Hz. Ömer'in Komutan Atama Stratejisi Sa'd b. Ebî Vakkas ve Ebû Ubeyde b. Cerrah Örneği' Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005 Samsun, s.206.

¹⁹² İbn Sa'd, et-Tabakât, c.V, s.48.

¹⁹³ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 446.

¹⁹⁴ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.46.

¹⁹⁵ İbn Hacer, *el- İisabe*, 29.

olarak Hims, tarih olarak ise h. 21 rivayetini nakleder.¹⁹⁶ Bunun dışında kahramanımız Hâlid b. Velid'in Medine'de vefat ettiği rivayetini burada zikretmek istiyoruz. Buhârî O'nun Medine'de vefat ettiğini söyler ve olayı şöyle zikreder. Hâlid b. Velid vefat edince Medine'de Benî Muğîre kadınları toplayıp ağlamaya başlamışlardı. Bunu görenler Hz. Ömer'e:

-Bir haber gönderseniz de şu kadınları ağlamaktan men etseniz, dediler. Hz.

Ömer' de onlara cevaben:

- O kadınları bırakınız, varsın Ebû Süleyman'a ağlasınlar. Başlarına toprak dökmedikçe, bağışıp çağırışmadıkça yalnızca göz yaşı dökmekte bir sakınca yoktur. Dedi.

Bu hadisi tercüme ve şerh eden Kamil Miras şu tespiti yapmıştır: Bu hadiseden Hâlid b. Velid'in Medine de vefat etmiş olduğu anlaşılır. Çünkü hadiste bildirilen Beni Muğîre kadınlarının ağlama hadisesi ve Hz. Ömer'in de onları bundan men etmemesi Hims'tan Hâlid b. Velid'in vefat haberi Medine' ye gelmesi üzerine vuku bulmuştur.¹⁹⁷

Rivayetlerin çoğu Hâlid b. Velid'in vefat tarihi h. 21; vefat yeri ise Hims şehri olduğu yönündedir.

Ebu'd- Derdâ, hastalığı esnasında onu ziyaret etmişti. Hâlid O'na dedi ki: Körfezde muhafaza ettiğim atlarımı ve silahlarımı Allah yolunda cihad için vakfediyorum. Medine'de ki evimi de satılmamak ve miras bırakılmamak kaydıyla vakfediyorum. Dedi.

Hâlid b. Velid vefat ettiğinde at, silah ve kölesinden başka bir şey bırakmamıştı. Bu durum Hz. Ömer'e ulaştınca, *Allah Ebû Süleyman'a rahmet eylesin O,sandığımızdan farklıymış. Dedi.*¹⁹⁸

Hâşi b. Harb'in rivayet ettiğine göre; Rasûlullah (s.a.s) şöyle dedi: *Allah'ın kulu ve kardeşleri arasında en güçlü olan Hâlid b. Velid ne güzel insandır.*

*Hâlid b. Velid, Allah'ın yeryüzündeki kılıçlarından bir kılıçtır. O akranları arasında ne güzel bir gençtir.*¹⁹⁹

¹⁹⁶ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.50.

¹⁹⁷ Miras, Kamil, Sahih-i Buhâri Tercid-i Sarih Tercemesi, IV, 6. Baskı, D.İ.B yayınları, İstanbul 1968, s. 293; Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 447.

¹⁹⁸ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.47.

¹⁹⁹ İbn Sa'd, et-Tabakât, V, s.45.

*Hz. Ebû Bekir dedi ki: Kadınlar Hâlid b. Velid gibi insan doğurmaktan acizdirler.*²⁰⁰

Hâlid b. Velid'in eşleri ve çocukları hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Çocuklarının fazla olduğunu biliyoruz; fakat Suriye'de bir veba salgınında çoğunun öldüğü rivayeti vardır. Bundan dolayı da nesli devam etmemiştir. O'nun ilk çocuğunun ismi Süleyman olmasından dolayı künyesi Ebû Süleyman'dır²⁰¹ O'nun çocuklarından en meşhuru, Abdurrahman b. Hâlid'dir (46/666) babası gibi iyi bir asker olan Abdurrahman, Sıffin'da Muâviye'nin safında yer almıştır. Kabri babasının yanında türbesindedir. Diğer kardeşler Abdullah ve Muhâcir'den Abdullah yine Sıffin'da kardeşi Abdurrahman'ın aksine Hz. Âişe safında yer almıştır. Diğer taraftan güncel olarak şunu bilmekteyiz ki Hâlid b. Velid'e nisbet edilen üç kılıç, Topkapı Sarayı'nda sergilenmektedir. Hâlid b. Velid, Hz. Peygamber'den 18 kadar hadis rivayet etmiştir. Hâlid b. Velid Hz. Peygamber'e şikayette bulunarak geceleri rüyalarında korktuğunu ve bu yüzden uykusuzluk çektiğini söyleyince Rasûlullah kendisine şu duayı öğretmiştir: *‘‘Ne iyilerin, ne de kötülerin aşamayacağı Allah'ın tam olan sözleriyle gökten inen ve göklere yükselen şeylerin şerrinden Allah'a sığınırım. Yine Allah'ın yeryüzünde yarattıklarından ve yerden çıkartıklarının şerrinden Allah'a sığınırım. Gecenin ve gündüzün fitnelerinden Allah'a sığınırım.*’’²⁰²

²⁰⁰ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, IV, s. 127.

²⁰¹ Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 447.

²⁰² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, s.39.

SONUÇ

İslam savaş tarihinde üzerinde en çok konuşulan ve hakkında birçok eser ve makale ele alınan komutanlardan biri de Halid b. Velid'tir. Araştırmamız Halid b. Velid'in hayatını, kabilesinden başlayarak vefatına kadar olan süreyi araştırmacı bir yaklaşım tarzı ile irdeleyerek, O'nun şahsında üstün yeteneklere sahip bir kişilik abidesi olduğunu gözler önüne sermeye çalıştık. Çünkü Mekke'de nüfuz sahibi bir kabile olan Mahzûm oğulları Hâlid b. Velîd'e bu şahsiyet eğitimi ortamını sunmuştur. Başka bir açıdan kâbiliyetli bir asker-komutan oluşunu bu yetiştiği ortama borçludur. Doğumu, çocukluğu, gençliği hakkında fazla bilgilere ulaşama saktaki sonuca bakıp Hâlid b. Velîd'in üstün yetenekli asker-komutan olmasının ancak savaş tecrübesi eğitimi olan bir ortamda yetiştiği gerçeğini göstermektedir. Yine Hâlid. Velîd'in Müslüman olmadan önceki hayatında müşrikler safında katılmış olduğu İslam Tarihi açısından önemli olan Bedir ve Uhud savaşlarındaki aktif rolüne baktığımızda O'nun Bedir'de değil de Uhud'da üne kavuştuğunu görmekteyiz. Ayrıca Müslüman olduktan sonra ki değişimleri ve Hz Peygamber'e yaklaşımı oldukça dikkat çekicidir. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in onu İslam safında görmeyi istemesi: *"Hâlid gibi bir insanın İslâm'ı tanımaması ne tuhaf! Keşke O, gayret ve kahramanlıklarını Müslümanların yanında müşriklere karşı gösterseydi; bu kendisi için çok daha hayırlı olurdu. Biz de onu başkalarına tercih ederdik."* Hz. Peygamber tarafından nasıl tercih edildiğini ve dikkatleri nasıl çektiğini bu söz anlatmış oldu.

Halid b. Velid, gerçek manası ile bir askerdi. Harbin inceliklerini ve hilelerini çok iyi bilen, savaş yerlerini yakından inceleyip tanımaya büyük ehemmiyet veren, saldıracağı hedefleri çok iyi seçen, insiyatif alan çok tedbirli, stratejik ve takdik kabiliyetleriyle daima temayüz eden sert mizaçlı, azimli ve kararlı bir kumandandır. Bu vasıflarını teorik olarak söylemiş gibi olsak ta pratikte hepsinin örneği vardır. Bu da bize şunu göstermiş oldu ki; Hâlid b. Velîd, savaşta, cephede korkusuz bir şekilde daima askerlerinin önünde bu askeri kabiliyetini pratik olarak sergilemiştir. Allah yolunda cihadı çok seven ve askeri sahadaki kabiliyeti neticesinde her daim savaş meydanlarında olmuştur. Halid b. Velid'in askeri kabiliyet ve dehasını yakından görmüş ve takdir etmiş olan Hz. Peygamber: *"Halid b. Velid, Allah'ın ne güzel bir kuludur; O, Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır."* Buyurmuştur. Hz. Peygamber'le her ne kadar ömür olarak 3 yıl gibi kısa olsa da keyfiyet olarak dolu dolu olan bir Peygamber-

Ashâb ilişkisi olmuştur. İslam fâtihi olarak asıl üne hâlife Hz. Ebû Bekir döneminde gerek irtidât savaşlarındaki başarıları gerekse de yalancı peygamberler üzerine korkusuzca gidişi sayesinde kavuşmuştur. Bu askeri başarı Hz. Ebû Bekir'in dikkatini çektiğinden Irak fetihlerinde kendisini hep başkumandan olarak görevlendirmiştir. Hz. Ömer döneminde ise Suriye fetihlerindeki rolü yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle Şam'ın, Hıms'ın fethindeki başarıları oldukça önemli olmuştur.

Bu yoğun fetih hareketlerinden sonra Hâlid b. Velîd'in Hz. Ömer tarafından başkumandanlıktan azlediliş sebepleri İslam tarihinde çok tartışılmıştır. Ama biz şunu söyleyebiliriz ki halife Hz. Ömer O'nu şahsi geçmiş intikam veya başka basit sebeplerden dolayı değil de; İslam akâidi'ndeki tevekkül inancını korumak için azletmiştir.

Hâlid b. Velîd'in ailesi ve nesebi ciddi bir vebâ salgınında vefat etmiş olması oldukça üzücü bir husustur. Ömrü at sırtında savaş meydanlarında geçen Hâlid b. Velîd'in aile acısı görmüş olması ve daha 50 küsur yaşında vefat etmiş olması bu dünya zevklerinden, nimetlerinden ne derece tattığını bize göstermiş oldu. Asıl dikkat çeken şey ise: Ömrü at sırtında savaş meydanlarında geçmiş olan; vücudunda bir karış kılıç ve mızrak yarası almamış yeri kalmayan bu eşsiz komutanın yatağında ölmesi, mukadderâtın Yüce Yaratıcı tarafından nasıl takdir edilip; kaza olarak nasıl gerçekleştiğini bize göstermiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- AĞIRMAN, Mustafa, *Hız. Peygamber'in Savaş Stratejisi*, (Sosyal Bilimler Enstitüsü), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1992
- ALGÜL, Hüseyin , ''Mûte'' , DİA, XXXI, 2006
- APAK, Adem, ''İslâm Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu'', Uludağ İlahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2001 c. X., sayı:1,
- ARI, Mehmet Salih, ''Usâme b. Zeyd'' DİA, XLII , 2012
- ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Yayınevi, İstanbul, 1989
- AZİZOVA, Elnur, ''Ukaz'' DİA, XLII, 2012
- BALCI, İsrail, 'Hz. Ömer'in Komutan Atama Stratejisi Sa'd b. Ebî Vakkas ve Ebû Ubeyde b. Cerrah Örneği' Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005 Samsun, s.206.
- BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahya el- Belâzurî(279/892), *Fütûhu'l Buldân*, (Trc; Mustafa Fayda), Siyer yayınları, İstanbul, 2013
- ÇUBUKÇU, Asri, ''Halîme'' DİA, XV, 1997
- D.İ.B, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara, 2007
- ELÇİN, Memmedzade, ''Vahiy Katipliği ve Hz. Peygamber'in Vahiy Katipleri'' Ankara, 1999
- ERMANER, Neda ''Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü'', Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XX., 1976
- FAYDA, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, İfav Yayınları, İstanbul, 2013
- FAYDA, Mustafa. ''Hâlîd b. Velid'' DİA, XV, 1997
- HALİFE B. HAYYÂT, *Târihu Halife b. Hayyat*, (Trc; Abdulhalik Bakır), Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001
- HAMÎDULLAH, *Muhammed, İslam Peygamberi* (trc:Salih Tuğ), İrfan Yayınları, İstanbul, 1993
- HİZMETLİ, Sabri, *İslam Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1991
- İBN HACER, Ahmed b. Ali, el- Askalâni(852/1448), *el- İsabe fi Temyîzi's- Sahâbe*, (Trc; Naim Erdoğan), İz Yayıncılık, İstanbul, 2009

- İBN HİŞAM, Ebû Muhammed Abdulmelik(218/833), *es- Sîretü'n- Nebeviyye*, (Trc; Hasan Ege) Kahraman Yayınları, İstanbul, 1985
- İBN KAYYIM, Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr el-Cevziyye(751/1350), *Zâdu'l-Meâd*, (Trc; Mehmet Erdeğan), İklim yayınları, İstanbul, 1990
- İBN KESİR, Ebu'ul-Fidâ İsmail b. Ömer ed-Dımaşkî, *el- Bidâye ve'n- Nihâye*, (Trc; Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1994
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Menî el- Hâşimî el- Basrî (230/844), *et- Tabakâtu'l- Kübrâ*, (Trc; Ali Bakkal), Siyer yayınları, İstanbul, 2015
- KANDEMİR, M. Yaşar, "Meymûne" DİA, XXIX, 2004
- KAPAR, Mehmet Ali. "Mahzûm (Benî Mahzûm)" DİA, XXVII, 1994
- KAYA, Mevlüt "Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik oluşumundaki Rolü", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 9, 1997
- KÖKSAL, M. Âsım, *İslam Tarihi*, Şamil yayınları, İstanbul, 1987
- KÖSEDAĞ, Sinan, " Nurettin Topçu'da İnsan ve Şahsiyet", Mavi Atlas Dergisi, 69-79, 2017
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa, Umretü'l-Kazâ, DİA, LXI, 2012
- MERT, İbrahim Sani, " Terör Yönetimi Kuramı ve Cesaret: Kavramsal Bir Tartışma", Güvenlik Stratejileri dergisi, 9, 2010
- MERTOĞLU, Mehmet Suat, "Vahiy Kâtibi" DİA, XLII, 2012
- MİRAS, Kamil, Sahîh-i Buhârî Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, D.İ.B. yayınları, İstanbul, 1968
- ÖĞÜT, Salim "Ebû Cehil" DİA, X, 1994, s.117.
- ÖĞÜT, Salim, " Hacerü'l Esved" DİA, XIV, 1996
- ÖNKAL, Ahmet,"Amr b. Âs" DİA, III, 1991
- PİŞGİN, Yasin, " Kur'an ve Sünnete göre Beslenme ve Şahsiyet yapısına Etkisi", Eskiye dergisi, 28, 2014
- REŞİD, Abdullah, İslam'da Ordu ve Komutan, (Trc; Enver Günenç), Şûle yayınları, İstanbul, 1996
- SALLÂBİ, Ali Muhammed, Râşid Halîfeler dönemi İslam Tarihi, Ravza yayınları, İstanbul, 2016

- SARICA, Bedri, ‘‘Kutadgu Bilig’de Komutan ve Ordunun Nitelikleri’’, A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 37, 2008
- TABERÎ, Ebû Câfer Muhammed b. Cerir(310/922), *Târihi*, (Trc; M.Faruk Gürtunca), Sağlam Yayınları, İstanbul, 1996
- TERZİ, Zeki, ‘‘Ordu’’ TDV, XXXIII , 2007
- ÜÇOK, Bahriye, ‘‘İslamdan Dönenler ve Yalancı Peygamberler’’, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1967,
- VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer el- Vâkıdı(207/823), *Kitâbü'l-Meğâzî*, (Trc; Musa K. Yılmaz), İlk harf yayınları, İstanbul, 2014
- YILDIZ, H. Dursun, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993

EKLER

Ek 1. Orijinallik raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLIK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Zafer Önder
Öğrenci Numarası	121207101
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler
Programı	İslam Tarihi
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Adem Tutar
Tez Başlığı (Türkçe)	Halid b. Velid'in İslam Fetihlerindeki Rolü ve Komutanlığı

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 58 sayfalık kısmına ilişkin, 12.07.2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 21'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az özlüğe içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Adem Tutar
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Adem Tutar
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZ GEÇMİŞ

1988 yılında Tomarza/Kayseri’de doğdu. İlkokul, ortaokul ve liseyi Tomarza’da tamamladı. 2009 yılında üniversite öğrencisiyken Diyanet İşleri Başkanlığı’nda İmam-Hatip olarak göreve başladı. 2012 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni bitirdi. 2013 yılında aynı kurumda ilçe vaizi olarak Pertek/Tunceli’ye atandı. Şu an hâlâ Pertek/Tunceli’de ilçe vaizi olarak görev yapmaktadır.

